

**UNIVERSITATEA DIN CRAIOVA
COLEGIUL UNIVERSITAR DROBETA TURNU SEVERIN
SPECIALIZAREA: CONTABILITATE
ANUL I**

ISTORIA ECONOMIEI NATIONALE

- SUPORT DE CURS –

PENTRU ÎNVĂȚĂMÂNT LA DISTANȚĂ

Conf. univ. dr. AUREL PIȚURCĂ

I. INTRODUCERE ÎN STUDIUL ISTORIEI ECONOMIEI NAȚIONALE

- 1.1. Obiectul istoriei economice**
- 1.2. Metoda și principiile de studiu a istoriei economiei naționale**
- 1.3. Periodizarea istoriei economiei universale și naționale**

1.1. Obiectul istoriei economice

Din cadrul vieții sociale, a sistemului social global al societății, subsistemul vieții economice ocupă cel mai important rol. În fond, viața economică reprezintă suportul material al vieții sociale, făcând posibil existența celoralte subsisteme, a societății ca atare. Importanța deosebită a vieții economice face ca ea să fie studiată din cele mai diferite unghiuri, perioade istorice, domenii de activitate. După cum se știe economia politică este o structură economică, cu caracter fundamental, care se ocupă de relațiile sociale de producție, de relațiile economice sociale, de legile generale care guvernează producția, repartiția, schimbul și consumul, serviciile economice, pe diferite trepte de dezvoltare a societății.

O asemenea cunoaștere a economicului și a tot ce ține de aceasta nu este suficientă, ci viața economică impune cunoașterea relațiilor de producție în strânsă interdependență cu celelalte subsisteme ale vieții sociale, evoluția ei istorică, caracteristicile generale și mai ales particulare pe care le-a îmbrăcat în dezvoltarea economiei naționale. În realizarea unei asemenea cunoașteri, de detaliu pe perioade istorice a vieții economice contribuie alături de economia politică și alte științe economice ca istoria economică, istoria doctrinelor economice, economiile de ramuri. În esență obiectul istoriei economiei îl constituie studiul :

- a) modurile de producție care s-au succedat de-a lungul lor;
- b) dezvoltarea producției;
- c) dezvoltarea forțelor și relațiilor de producție ca și a unor elemente ale suprastructurii în unitatea lor și în schimburile lor interdependente în diversele epoci istorice;
- d) apariția, evoluția și maturizarea economiei naționale, particularitățile pe care le-a îmbrăcat ea în diferite perioade istorice;
- e) istoria dezvoltării relațiilor bănești, comerciale, de credit și financiare.

Pe de altă parte istoria economică poate studia:

- ansamblul economiei unei țări, sau a celei mondiale;

- o anumită ramură din cadrul economiei naționale sau mondiale, ca de exemplu istoria industriei, agriculturii, comerțului, meșteșugurilor, burselor etc.

În sfera obiectului istoriei economiei ci și studiul unor elemente ale suprastructurii din cadrul fiecărei orânduri cum ar fi: instituțiile politice, îndeosebi, statul, instituțiile și normele juridice, formele determinante ale ideologiei, ideile economice care influențează dezvoltarea forțelor și relațiilor de producție.

Fiind o știință socio-umană, istoria economiei naționale are strânse legături în primul rând cu celelalte științe economice (economia politică, structurile economice de ramură) realizând un schimb intens informațional de date și cunoștințe, dar și cu alte științe socio-umane cum ar fi istoria, sociologia, demografia etc.

Mai mult, pentru stabilirea unor concluzii și constatări reale, a unor adevăruri științifice, istoria economiei folosește și rezultatele unor științe tehnice (matematica, statistica etc.). Studiului istoriei economiei naționale i s-au consacrat istorici de renume ca: A.D.Xenopol, V.A. Urechia, D.O'Neill N.Iorga. Unuia dintre ei ca de exemplu N. Iorga a publicat studii sau chiar lucrări cu privire la istoria comerțului, istoria meserilor sau a relațiilor agrare și a finanțelor țării.

Elemente însemnante de istorie economică universală și națională găsim și în opera unor economisti români ca D.P.Marițan, P.S.Aurelian, I.Ionescu de la Brad, sau din perioada interbelică, I.N.Angelescu, St.Zeletin; V.Madgearu, Gh.Zane etc.

Concluzionând în legătură cu obiectul istoriei economice în general, a celei naționale în particular aşa cum preciza și prof. Frederic Mauso de la Universitatea din Paris ,”Istoria economiei trebuie să fie înainte de toate, teoria sistemelor economice trecute”. Istoria economiei naționale trebuie să contribuie atât la cunoașterea obținută a legilor economice, a modului de organizare și funcționare în trecut, dar mai ales trebuie să descifreze tendințele de dezvoltare prezente și viitoare, în acest sens, împreună cu alte științe economice să formuleze previziuni și prognoze.

1. 2. Metoda și principiile de studiu a istoriei economice naționale

Fiecare obiect, orice disciplină își are, pe lângă metodele generale de studiu, propria sa metodă. Valoarea unei metode folosite depinde de natura problemei cercetate, de calitatea informațiilor pe care le deține, de capacitatea și profunzimea cercetătorului de a evoluă și surprinde elementele problemei.

Istoria economică nu folosește în analizele sale o singură metodă ci mai degrabă o pluritate de metode particulare cum ar fi: abstracție, inducție, deducție, metoda istorică, comparativă, metodele statistice, matematice, analiza, sinteza, îmbinarea analizei constitutive cu cea calitativă etc.

Din ansamblul acestor metode – în istoria economiei naționale, un rol important îl are **metoda cantitativă** folosită în măsurarea fenomenelor economice, ceea ce contribuie la creșterea și precizia informației și implicit a concluziilor.

Metoda comparativă a fenomenelor economice interne sau internaționale

Principiul problemelor istoriei economiei universale sau naționale trebuie să fie analizat în dinamica lor, prin luarea în considerare istorică a locului, timpului, a împrejurărilor și condițiilor de desfășurare a acestora.

Totodată fenomenele istoriei economice trebuie cercetate în strânsă legătură cu celealte sisteme ale societății, în cadrul sistemului și structurilor formațiunii sociale, a legăturilor și relațiilor de interferență și interdependență ce se nasc între faptele economice și celealte elemente ale vieții (sociale, politice, culturale, tehnice etc.)

În același timp studiul istoriei economice nu poate să se rezume numai la constatarea unor fapte, fenomene, ci ea trebuie să înfățișeze căile și metodele ce au fost folosite sau ce vor fi utilizate pentru înbunătățirea sau ridicarea calitativă a întregii activități economice.

Indiferent de metoda sau metodele folosite în analiză de istoria economică important este însă obiectivitatea. Valoarea unei cercetări, caracterul ei științific constă în înfățișarea obiectivă a faptelor, în interpretarea lor justă, corectă, fără subiectivitate, căci, altfel ea nu poate servi intereselor, națiunii, poporului, nu poate contribui la evoluția spre progres și civilizației.

1. 3. Periodizarea istoriei economiei universale și naționale

Problema periodizării istoriei economice universale și chiar naționale este amplu disputată atât între istorici cât și între economisti, neexistând încă o părere unanimă acceptată sau un punct de vedere comun. Pe de altă parte, condițiile social-istorice, în care a avut loc dezvoltarea economică a unor țări și popoare, exemplu cel mai elocvent fiind însăși situația țării noastre face să nu existe o corespondență între periodizarea universală a istoriei economice și cea națională.

Atât în plan universal cât și național periodizarea istoriei economice se face în funcție de succesiunile formațiunilor sociale, a transformărilor ce au avut loc în evoluția forțelor și relațiilor economice. Este de fapt criteriul periodizării cel mai des acceptat de cercetători.

Cunoașterea și înțelegerea opoziției și evoluției economiei noastre naționale, a particularităților sale definiitorii, a interdependenței sale cu economia mondială impune cunoașterea periodizării istoriei economiei universale.

În periodizarea istoriei economiei universale vom distinge următoarele epoci:

- **epoca străveche și veche.** Acestea corespund orânduirii comunei primitive și modului de producție sclavagist. Dacă epoca străveche a început odată cu apariția societății omenești, în schimb trecerea la mijlocul mileniului II un puternic stat sclavagist. China un imens imperiu în sec.18, Sparta, Atena, Roma în secolul 18 erau cunoscute state sclavagiste.

2. Epoca evului mediu corespunde orânduirii feudale. Istoricește această epocă de la sec.V adică din momentul împărțirii Imperiului Roman până la mijlocul secolului al 17-lea, când a avut loc în Anglia revoluția burgheză, atât trecerea la feudalism cât și durata feudalismului, a economiei

caracteristice acestui mod de producție are momente și dure de durată diferite. De exemplu, procesul de feudalizare a Europei occidentale a început cu mult timp înainte de căderea Imperiului Roman sec.V, și s-a desăvârșit în perioada secolelor VII-IX. În Orient, relațiile de producție feudale au apărut mai întâi în China sec.II-III și în statele arabe sec.VII etc., în schimb s-au prelungit până în sec. XIX-lea. În periodizarea feudalismului distingem trei momente:

a) **feudalismul timpuriu**, secolele V-XI

În general această perioadă se caracterizează prin:

- Persistența relațiilor sclavagiste și împletirea lor cu cele feudale;
- Schimbul de mărfuri este slab, el fiind de regulă determinat de necesitate;
- Sub aspect social dominantă este țărăniminea liberă

b) **feudalismul dezvoltat** secolele XII-XV caracterizat prin:

- dominația relațiilor sociale feudale;
- structurarea societății în țărăniminea iobagă lipsită de mijloace de producție în special pământ și nobilime deținătoare a pământului;
- deși economia păstrează încă un caracter natural, locul ei începe treptat să fie luat de economia de schimb. În unele țări ca în republicile italiene, Țările de Jos, Anglia apar germanii activității industriale sec.XI, XII.

c) **descompunerea feudalismului**

Această perioadă este cuprinsă între sec.XVI și până la prima jumătate a veacului al XVII-lea.

Ea se caracterizează prin:

- împletirea vechilor relații de producție feudale cu cele noi capitaliste;
- sub aspect social începe cristalizarea viitoarelor clase, burghezia și proletariatul;
- economia naturală e pe cale de dispariție – locul ei fiind luat de economia de schimb. În urma descoperirilor geografice, a intensificării și extinderii schimbului de mărfuri se formează piața mondială.

Nici perioada de descompunere a feudalismului sau apariția capitalismului nu a avut loc în același timp în toate țările lumii.

În unele țări cum a fost cazul celor din Asia și a unei din Europa răsăriteană procesul descompunerii feudalismului și instaurării capitalismului a avut loc mai târziu decât în Europa occidentală, și a îmbrăcat forme specifice.

3. Epoca modernă cuprinde istoria economică a capitalismului. Ea începe cu revoluția burgheză (1642) din Anglia și durează până în 1918. Caracteristicile acestei perioade sunt:

- economia are un caracter de marfă, ea este destinată schimbului;
- are loc un avânt puternic al forțelor de producție materializat în dezvoltarea industriei, transporturilor, comerțului, a culturii etc;

- apar statele naționale și piața națională. Națiunea devine formă de comunitate umană dominantă;
- către sfârșitul acestei perioade are loc procesul de trecere de la faza premonopolistă la cea monopolistă. Îndeosebi în preajma primului război mondial și mai ales după acesta, forma dominantă de organizare a vieții economice va fi monopolul.

4. Epoca contemporană începe după sfârșitul primului război mondial și a revoluției comuniste din Rusia. Această perioadă care continuă și astăzi se caracterizează în mare prin:

- generalizarea și dominația relațiilor de producție capitaliste;
- apariția unui nou sistem social-economic și practic- socialismul, diametral opus capitalismului.

După cel de al II-lea război mondial sub influența politică și militară a URSS, la acest nou sistem sunt incluse și unele țări din Europa, Asia și America Latină. În deceniul al IX-lea al secolului nostru, acest sistem social-economic și politic s-a dezintegrat;

- restructurarea, reformarea și democratizarea vieții sociale în fostele țări ale sistemului comunista. Reformele economice întreprinse îndeosebi în țările Europei răsăritene, urmăresc trecerea de la economia centralizată, ineficiente la economia de piață, precum și privatizarea în diferite proporții și prin diferite mijloace a unor sectoare ale economiei naționale.

B. Periodizarea istoriei economice a României

Periodizarea istoriei economice a României, în special perioada veche și străveche corespunde în mare măsură periodizării istoriei economice universale. Condițiile specifice în care s-a desfășurat istoria țării noastre fac însă ca datele de hotar dintre epoci să fie diferite față de cele din istoria economică europeană. Bunăoară epoca modernă în istoria economică mondială începe cu revoluția burgheză din Anglia (1642) – în timp ce la noi începutul aceleiași epoci e marcat de revoluția lui Tudor Vladimirescu (1821).

1. Epoca străveche și veche a istoriei economice naționale

Ea corespunde ca formațiuni sociale: comunei primitive, sclavagismului și prefeudalismului. Ca dotare o putem încadra între 600.000 î.e.n. deci odată cu apariția omului pe teritoriul patriei noastre până la sfârșitul sec. VII d.Hr.

2. Epoca medievală cuprinde o perioadă de peste un mileniu – adică sec.VII-până la 1821.

Ca formațiune socială această perioadă corespunde feudalismului care se structurează în:

- feudalism timpuriu sec.(VIII-XIV-lea)
- feudalism dezvoltat sau înfloritor (sec.XIV-XVII)
- descompunerea feudalismului (începutul sec.XVIII până la revoluția lui T.Vladimirescu 1821)

3. Epoca modernă care începe cu revoluția din 1821 și se încheie cu făurirea statului național unitar român în 1918. Pentru Transilvania începutul epocii moderne poate fi plasat, odată cu mișcarea revoluționară a lui Horia, Cloșca și Crișan 1784. Acestei epoci îi corespunde capitalismul ca formațiune socială. În cadrul acestei epoci distingem două momente: prima de la 1821 până la

războiul de independență 1877-1878 cunoscută sub numele de perioada formării României moderne: a doua după 1878 – până la făurirea României Mari 1918.

4. Epoca contemporană începe după făurirea statului național unitar român 1918-desfășurându-se și astăzi. Sub aspectul formațiunilor social-politice ei îi corespund:

- a) Perioada capitalistă 1918-1944 – când capitalismul ajunge la maximă dezvoltare în România;
- b) 1945-1947 – perioada de trecere la dictatura comunistă;
- c) 1948-1989 - perioada socialistă cu economie centralizată socialistă;
- d) după revoluția din 22 dec. 1989 când va începe refacerea economiei de piață, a proprietății individuale, a restructurării și democratizării țării;

Aceste date menționate chiar și pentru istoria noastră nu au o valoare absolută ci numai una orientativă.

II. APARIȚIA ȘI EVOLUȚIA VIETII ECONOMICE ȘI NOTELE SALE DEFINITORII ÎN ORÂNDUIREA COMUNEI PRIMITIVE ȘI SCLAVAGISM ÎN SPAȚIUL CARPATO-DANUBIAN-PONTIC

2.1. Viața economică în epoca străveche

2.2. Statul sclavagist geto-dac, caracteristicile sale social-economice

2.3. Sclavagismul în dacia în timpul stăpânirii romane

Viața economică și notele sale definitorii în orânduirea comunei primitive și sclavagism în spațiul carpato-danubian pontic

În periodizarea istoriei economiei naționale, a istoriei noastre în general, această perioadă este cunoscută sub numele de epocă străveche și epocă veche. Durata în timp a acestei epoci este relativ mare, începând cu spațiul țării noastre (circa 600.000 l.Hr sau chiar 1 milion l.Hr. – până la retragerea aureliană din Dacia 271 – l.Hr.). Din punct de vedere al formațiunilor sociale acestei perioade îi corespunde pentru epoca străveche - orânduirea comunei primitive, iar pentru epoca veche – sclavagismul.

2.1. Viața economică în epoca străveche

A) Epoca străveche – sau a orânduirii comunei primitive ține din cele mai îndepărtate timpuri până la formarea statului centralizat a lui Burebista 82 l.Hr.

Notele definitorii ale vieții social-economice ar fi:

- 1 – Progresul social-economic al acestei perioade a fost extrem de lent.
- 2 – Economia acestei perioade este bazată pe cules, vânzare și pescuit, către sfârșitul ei începe cultivarea pământului și domesticirea animalelor.
- 3 – Proprietatea obștească (comună) și relațiile de colaborare și ajutor reciproc între membrii societății, constituie trăsătura fundamentală a acestei perioade.
- 4- Uneltele folosite sunt simple din piatră cioplită, lemn și os pentru paleolitic. În mezoletic apar microlitele, barca scobită în trunchi de copac, iar în neolitic – unelte din piatră . În eneolitic – perioadă ce marchează trecerea de la epoca pietrei la cea a metalelor. Apar unelte din cupru.
- 5 – Epoca metalelor structurată în epoca bronzului ce ține între 1700-800 l.Hr. și epoca fierului, a marcat un real progres în viața social economică și politică. Progresul realizat în dezvoltarea forțelor de producție va determina în epoca bronzului **prima mare diviziune socială** a muncii între

triburile de agricultori și cei de păstori. Comunitățile omenești ale epocii bronzului erau organizate pe temeiul patriarhatului.

Dezvoltarea forțelor de producție în cadrul societății comunei primitive înregistrează un progres hotărâtor odată cu apariția metalurgiei fierului. Plugul cu brăzdar de fier, topoarele, cleștele, ciocanele, șapele de fier vor determina sporirea considerabilă a productivității muncii. Se dezvoltă țesutul, olăritul mai ales după folosirea pe teritoriul țării noastre a roții olarului. Schimbul de produse este intens. Se poate vorbi la o scară evident redusă, de o producție de mărfuri. Toate aceste progrese vor conduce la cea de a doua mare diviziune socială a muncii – desprinderea meșteșugurilor ca o categorie socială aparte de celelalte. Dezvoltarea social economică va determina mutații și în organizarea socială – având loc trecerea de la patriarhat la obștile sătești. Apare și se dezvoltă proprietatea privată și odată cu ea un nou tip de relații sociale. Epoca metalelor și îndeosebi cea a fierului va marca începutul destrămării societății gurbilice.

În cursul primei vârste a fierului se va petrece un eveniment care va avea înrăuri profunde asupra dezvoltării societății geto-dacice – întemeierea pe tărâmul doborgean al Mării Negre a cetăților grecești – Calatis, Nistria, Tomis sub influența coloniștilor greci, - geto-dacii au preluat multe elemente din cultura lor materială: roata olarului, metode profesioniste în metalurgie, moneda. Prin aportul lor dezvoltarea forțelor de producție ale băştinașilor, la intensificarea comerțului și prin exemplul de organizare social politică pe care-l ofereau, coloniștii greci au găsit procesul de destrămare a comunei primitive a geto-dacilor.

Tot în cursul Hollestatu-lui – deci a primei vârste a fierului, geto-dacii ca urmare a progresului din viața socială-economică, spirituală și politică își fac apariția în istorie ca ramură distinctă a marelui a dacilor. Geto-dacii vor crea o cultură materială și spirituală, originală, comparabilă cu a altor popoare antice, extinsă într-un larg spațiu geografic, mult mai mare decât cel actual al țării noastre. Contactul cu marile civilizații ale antichității scitică, greacă, celtă și mai târziu romană va îmbogăți viața materială și spirituală a geto-dacilor, fără ai răpi originalitatea, contribuind la rândul lor cu certă valoare în circuitul civilizației antice universale.

2.2. Statul sclavagist geto-dac – caracteristicile vieții sale sociale și economice

Sclavagismul pe teritoriul patriei noastre este legate de apariția și existența statului geto-dac. Ca durată de timp, sclavagismul se întinde pe teritoriul României între secolele I I.Hr. și III I.Hr. Excepție de la această dotare o face Dobrogea. Așezarea coloniștilor greci pe țărmul doborgean al Mării Negre, în a doua jumătate a sec. VII-I.Hr., va determina apariția mai de timpuriu a sclavagismului în această parte a țării. De asemenea, menținerea Dobrogei în interiorul Imperiului roman după retragerea aureliană din dacia, va face ca relațiile sclavagiste de tip clasic să se perpetueze până în anul 602- când va avea loc părăsirea Dobrogei de Imperiul roman Bizantin.

Ca o particularitate, atât a evoluției cât și al conținutului, sclavagismul în România cunoaște două etape:

I a) **sclavagismul timpuriu – sau patriarchal** caracteristic perioadei statului lui Burebista 82 I.Hr. – până la Decebal 106 I.Hr.

b) **sclavagismul din perioada stăpânirii romane- sau clasic roman** – ce va începe după cucerirea Daciei de romani și se va încheia odată cu retragerea aureliană din 271-275

a) **Sclavagismul timpuriu – sau patriarchal** este rezultatul dezvoltării forțelor de producție, a evoluției organizării sociale, a progresului realizat în cadrul civilizației materiale și spirituale de societatea geto-dacă de la începutul sec.I I.Hr.. Rapida și complexa dezvoltare a societății geto-dacice va conduce la apariția în anul 82 I.Hr. a statului sclavagist condus de Burebista. De la Burebista la Decebal statul dac va face imense progrese economice, social organizaționale și politice.

În legătură cu sclavagismul din perioada premergătoare cuceririi Daciei de romani trebuie făcute câteva precizări:

1. Deși modul de producție este un conținut sclavagist – nu va îmbrăcca caracteristicile sclavagismului clasic – ci, datorită faptului că omanii liberi sunt principali agenți și producători economici, iar sclavii vor avea un rol casnic, sclavigismul societății dacice preromane – este caracterizat ca patriarchal. În consecință economia Daciei preromane nu va avea trăsătura sclavismului clasic grec sau roman.

2. Viața economică va cunoaște o mare înflorire îndeosebi în timpul lui Decebal. Dovadă numeroasele unelte de fier, obiecte de podoabă, cuptoare de reducerea și prelucrarea metalelor descoperite îndeosebi în Munții Apuseni.

Agricultura constituie ramura de bază a vieții economice dacice, culturile de grâu, de care pomenește și Herodot încă din 514 I.Hr., de în, cânepă, creșterea vitelor și albinăritul sunt o dovadă concluzivă în acest sens.

Dezvoltarea meșteșugurilor, creșterea producției agricole vor intensifica schimbul de mărfuri. Așa de exemplu grâul, caii și boii din Dacia erau bine apreciați pe piețele Greciei antice. Intensificarea și lărgirea comerțului a impus necesitatea folosirii monedei. La început dacii vor folosi monedele străine; grecești, macedonene romane, dar începând de la mijlocul secolului III I.Hr. vor emite monede proprii de argint.

Comerțul deși se practica în Dacia, atât în ceea ce privește exportul dar și importul în special de obiecte de podoabă, arme și unelte din lumea greacă și romană, nu constituie o activitate în sine a geto-dacilor, dacă ei nu erau comercianți de profesie și aceasta datorită cantității limitate de produse oferite schimbului dar și a calității lor. Totuși la sfârșitul sec.I și mai ales la începutul secolului III I.Hr. ca urmare a progresului economic realizat de societatea geto-dacică apare comerțul și comerțianții geto-daci, este adevarat nu în măsura și calitatea celui practicat de greci sau romani.

3. Progresul realizat în viața economică și-a pus amprenta și asupra structurii sociale a societății geto-dacice. Apariția proprietății private, înlocuirea obștei gentilice cu obștea sătească va

determină scindarea în clase sociale a geto-dacilor. Acest proces începeță din timpul lui Burebista și va cristaliza și amplifica în timpul lui Decebal. Structura socială și de clasă a daciei preromane vine și ea să confirme caracterul patriarhal a sclavagismului din țara noastră până la cucerirea romană.

Societatea geto-dacă se structurează astfel:

- **tarahostes, pileati** – care reprezentau aristocrația, nobilimea. În Dacia preromană nu am avut decât într-o foarte mică măsură de a face cu latifundiarii, cu stăpâni de sclavi; - grupuri sociale specifice sclavagismului clasic;
- **comății** – oameni liberi care constituiau principaliii producători economici;
- **sclavii** – nici în timpul lui Burebista și nici a lui Decebal nu au jucat un rol important în viața societății dacice. Deși erau prezenți, sclavii erau folosiți în muncile cosmice sau în activități secundare. La curtea regelui îndeosebi sclavii greci sau romani erau folosiți la instruirea trupelor sau la scriere.

2.3. Sclavagismul în dacia în timpul stăpânirii romane

Cucerirea Daciei și transformarea ei în provincie romană va determina mari transformări în viața socială, economică, spirituală și politică din spațiul carpato-danubian-pontic.

În urma cuceririi, Dacia va intra în orbita sistemului sclavagist clasic roman și cunoaște o intensă viață economică.

1. În viața economică, agricultura va continua să rămână principala ramură, având ca ocupație complementară creșterea vitelor, albinăritul.

Un mare avânt ia, în epoca romană extragerea metalelor aur, argint, fier, aramă, sare.

Fiind proprietatea imperiului minele erauexploata direct de statul roman. Aurul se exploata la Roșia Montană, arama la Micia, fierul la Ghelar și Teline. Inscriptiile și descoperirile arheologice ne fac cunoscute numeroase meșteșuguri practicate în Dacia Romană. De altfel pentru a pune în valoare bogățiile Daciei unul din motivele pentru care ea fusese cucerită, - autoritățile romane au adus din întreg imperiu agricultori, mineri, meșteșugari. Meșteșugarii se grupau în asociații profesionale numite **colegii**.

Dezvoltarea producției meșteșugărești și agricole va da naștere unui comerț intens, înlesnit de rețeaua de drumuri care brăzdau Dacia.

Ca o consecință directă a progresului economic apar în dacia noi aşezări urbane care vor fi importante centre economice politice și militare ca Napoca, Dierna, Malva Potaissa, Drobeta.

2. Structura socială a Daciei Romane este identică cu cea din imperiu și în noua provincie, ca în întreg imperiu întâlnim: stăpâni de sclavi recrutați din cetățeni romani; sclavi. Alături de aceste două clase există însă și o numeroasă pătură mijlocie de oameni liberi: meșteșugari, agricultori, mici negustori, din rândul căroră făceau parte și autohtonii. Categoriile productive erau constituite din mici proprietari de pământ și ateliere meșteșugărești, din țărăniminea dacică și din sclavi.

În noile condiții sociale ale Daciei romane, sclavia va atinge caracterul ei clasic atât sub aspect numeric cât și al rolului social.

3. Istoria Dobrogei se deosebește într-o oarecare măsură de cea a Daciei romane. Deosebirea este determinată de intrarea mai devreme a ei în componenta imperiului, și de rămânerea ei în imperiu 602 și de prezența coloniștilor greci. Această deosebire constă în:

- profundimea sclavagismului și durata lui mai lungă;

- de caracterul lui. În Dacia viața socială economică și culturală poartă amprenta romanității occidentale: în Dobrogea ea are un caracter greco-roman.

4.Cel mai important proces din spațiu carpato-danubian – pondic după cucerirea daciei la constituit romanizarea. Romanizarea constituie simbioza, sinteza dintre elementul autohton geto-dac și cel roman și care a avut ca finalitate formarea poporului român și a limbii române.

La început s-a impus cultura materială română. Înțină, de bună calitate și în cantitate suficientă, producția meșteșugărească de tip roman (unelte, obiecte de podoabă, obiecte de uz casnic, ceramică) va domina pe cea dacică sfârșind în a se generaliza pe piață. Mai încet, dar profund se va impune cultura și limba latină, obiceiurile și credința romană. La mijlocul mileniului III în întreaga dacie romană, inclusiv în teritoriile locuite de dacii liberi se încheiașe procesul de romanizare.

În momentul părăsirii Daciei, provincia era locuită de o puternică populație romanizată din care până cel târziu la sfârșitul secolului VII și începutul secolului VIII se va naște un nou popor – poporul român și limba română.

III. SOCIETATEA FEUDALĂ ROMÂNEASCĂ ȘI VIAȚA SA SOCIAL-ECONOMICĂ

3.1. Caracteristicile vieții economice românești în perioada trecerii la feudalism.

Perioada prefeudală

3.2. Societatea feudală românească și caracteristicile sale economice

Societatea feudală românească și viața sa social-economică

3.1. Caracteristicile vietii economice românești în perioada trecerii la feudalism.

Perioada prefeudală

Criza economică și politica sistemului sclavagist roman precum și presiunea exercitată de popoarele barbare asupra provinciilor de margine va determina pe împăratul Aurelian să retragă din Dacia autoritățile și armata.

Perioada retragerii romane din Dacia 271-275 marchează începutul destrămării societăților sclavagiste și începutul formării unor noi relații și a unui nou mod de producție – cel feudal. Această perioadă începută în 275 și se încheie la sfârșitul sec. VII, și este cunoscută în istoria noastră națională sub numele de perioada **prefeudală**.

Retragerea romană, migrația popoarelor va determina particularități asupra desfășurării vieții social-economice și mai ales a apariției și evoluției relațiilor feudale:

a) După retragerea aureliană pe teritoriul Daciei au migrat populații ca goți, huni, gepizii, ovarii, slavii. În raport cu populația daco-romană acestea se aflau pe o treaptă inferioară de dezvoltare societății economice și politice, de aceea cu excepția slavilor care au influențat spiritual neeconomic pe autohtonii, ceilalți nu au avut nici o importanță sau mai corect spus, ei au influențat pe băștinași într-o foarte mică măsură.

În schimb, ei au dat o puternică lovitură relațiilor sclavagiste pe care nu le cunoșteau și nu doreau să și le însușească.

b) Viața social-economică, comerțul, meșteșugurile, viața urbană a avut și ea mult de suferit ca urmare a retragerii romane și a migrației popoarelor. Producția meșteșugărescă și agricolă a scăzut semnificativ, comerțul a avut și el mult de suferit datorită cantităților insuficiente de mărfuri și mai ales a decăderii orașelor ce constituiau centrul schimburilor, a nesiguranței drumurilor comerciale, a insecurității persoanei. Ca o consecință, economia care avea un caracter de marfă destinată schimbului în perioada de maturizare a sclavagismului va tinde, și va deveni o economie naturală, închisă;

c) Importante mutări au loc în forma de organizare a vieții social-economice. Prăbușirea sclavagismului a însemnat și decăderea vieții sociale organizaționale. În noile condiții autohtone au revenit la forma tradițională de organizare – obștea sătească. Obștea sătească fusese caracteristică, ca formă de organizare a vieții social-economice geto-dacilor. Ea, într-o anumită formă ea supraviețuise îndeosebi la dacii liberi și sub stăpânirea romană. În consecință este falsă acreditarea idee că obștea sătească a fost adusă pe meleagurile țării noastre de slavi. Dimpotrivă datele și faptele istorice atestă continuarea obștei sătești create de geto-daci în timpul stăpânirii romane până în epoca medievală. Deci obștea este o creație mai veche decât feudalismul, și este anterioară venirii slavilor, deci o creație a populației românești autohtone.

Obștea sătească s-a caracterizat prin dualismul proprietății, în sensul coexistenței proprietatea comună asupra pământului, a pădurilor, păsunilor și izlazurilor cu cea privată asupra casei de locuit, curții, animalelor, uneltelor. La început pământul era distribuit periodic sub formă de laturi în folosintă privată iar o parte rămânea la dispoziția comunității fiind lucrat în comun în vederea satisfacerii unei nevoi generale. Treptat și adeseori prin lupta mai marii obștei pun stăpânire pe laturile comunității, îi aservesc pe posesorii acestora, ocupând uneori și părți din pământurile folosite în comun.

Astfel, cu timpul din interiorul obștei se vor ivi atât viitorii feudali și domniile lor cât și țărăniminea aservită – viitorii iobagi. Obștea, chiar aservită de feudali, supraviețuiește până la sfârșitul feudealismului. În Țările Române comunității obștești neaservite s-au păstrat până în sec. alk XVI-lea.

Cea mai importantă funcție îndeplinită de obștea sătească a fost cea economică, dar însăracă de aceasta ea îndeplinea și atribuțiuni judecătorescă, administrative și chiar politice.

d). Cel mai important proces al acestei perioade este legat de formarea relațiilor feudale. Trecerea societății noastre la feudalism și implicit nașterea noilor relații nu s-a făcut pe calea clasică, a colonatului, ci prin satisfacerea socială a obștei sătești. Conducătorii obștei la început vor prelua puterea economică și apoi cea politică. Ei vor transforma mai întâi demnitățile în care fuseseră aleși în demnități pe viață și apoi le vor da un caracter ereditar.

e) Formarea noilor relații de producție de tip feudal va fi însotită de procesul formării și afirmării unor formațiuni prestatele, cenezate, voivodate și apoi a unor state feudale independente în sec. XIV. Aceste cînezate, ducate, voievodate și mai târziu viitoarele state feudale românești, vor constitui cadrul statl politic pe care se vor dezvolta relațiile feudale și economice.

Concluzionând putem aprecia că în secolul VII se încheia procesul formării poporului român și a limbii române și în cea mai mare măsură și cel al formării relațiilor de tip feudal.

3.2. Societatea feudală românească și caracteristicile vieții sale social-economice

Așa cum am mai arătat epoca medievală corespunzătoare modului de producție feudal a cunoscut pe teritoriul țării noastre trei momente distincte în evoluția sa: feudalismul timpuriu (sec. VIII-

XIV); feudalismul dezvoltat (sec.XIV-XVIII) și feudalismul în descompunere (sec.XVIII-1821) cunoașterea particularităților feudalismului românesc impune evidențierea caracteristicilor generale ale acestui mod de producție:

1.Termenul de feudal, feudalism derivă din termenul frane feud prin care în evul mediu era indicată posesiunea funciară . Acesta este un termen de origine francă. Treptat, termenul s-a extins desemnând întreaga avere a feudalului, însăși regimul politic al acestei formațiuni sociale.

2.Baza feudalismului o constituie proprietatea feudală, deoarece pe temelia ei au apărut și s-au dezvoltat relațiile de producție feudale între feudal, proprietarul funciar și țăranul deținător sau nu de lot de pământ. Tot pe baza proprietății feudale s-au format principalul tip de relații ale acestei societăți – relațiile feudo-vosalice între seniorul care acordă pământ și vosalul care îl primea.

Formarea bazei economice a feudalismului a avut ca urmare constituirea și a unei suprastructuri corespunzătoare în domeniul politic (statul feudal) iar ideologic (religiile și serviciile respective, cultura feudală).

3.Structura socială și de clasă a acestei societăți este generată de raportul față de proprietatea funciară: deținătorii acesteia formează nobilimea feudală; alături de acestea există clasa țărănimii stratificate; cei ce dețin un lot de pământ sunt țărani liberi, iar restul lipsiți de pământ – iobagii. Țărănamea a constituit principalul productor el economiei feudale.

4.Economia feudală îndeosebi în perioada feudalismului timpuriu este o economie naturală închisă. Pe domeniul feudal sau în gospodăria țăranului se produce numai atâtă cât este necesară existența. Schimbul nu este o activitate în sine ci de necesitate.

5. Progresul tehnic al acestei orânduirii a fost redus, evoluția sa a fost lentă până la apariția germenilor capitalismului. El era în legătură cu caracterul natural al economiei feudale.

6. **Renta feudală**- constituie o caracteristică a economiei feudale. Ea este dată de totalitatea obligațiilor în produse, muncă și bani pe care le plăteau țărani dependenți față de feudalii laici sau ecclaziastici.

Renta în muncă specifică feudalismului timpuriu constă în efectuarea de către țărani dependenți a unui număr de zile de muncă cu uneltele și vitele sale pe moșia feudalului. În 1517 Tripului Werbotzi stabilea rata la o zi pe săptămână în Transilvania. În perioada feudalismului dezvoltat ea va cunoaște o creștere continuă ajungând la mijlocul sec. XVIII la 4 zile în Transilvania.

Renta în produse constă dintr-o cantitate de (cereale, carne, păsări, ouă, miere, vin etc.) pe care o dădeau țărani dependenți boierilor laici sau ecclaziastilor. Ea a cointeresat pe țărani dependenți întrucât surplusul îi putea reveni și a constituit o cale de diferențiere socială și economică între țărani.

Renta în bani apare în perioada descompunerii societății feudale și constă într-o sumă de bani plătiți de țărani dependenți – boierului. Ea s-a impus în perioada descompunerii feudale .

Obligațiile țăranelor constau în primul rând cota sau nobilime și purta numele de **cens** în Transilvania și **dăjdii** în cele 2 țări române.

- **cota stat** – regalitate în Transilvania .....

Feudalismul timpuriu pe teritoriul patriei noastre începe în linii mari odată cu încheierea procesului constituirii poporului român și a limbii române și se sfârșește cu formarea statelor feudale românești secolul XIV. Caracteristicile noi importante ale acestei perioade au fost:

- Durata relativ mare a existenței feudalismului timpuriu românesc în raport cu cel universal care se încheie de regulă în jurul secolului XI, la noi XIV. Explicația este în legătură cu marea migrație a popoarelor care în mare s-a desfășurat pe teritoriul țării noastre până în secolul XIII (1241). De asemenea, greutatea constituirii unui stat feudal datorită opoziției regatelor vecine – în special maghiar. Fără un cadru statal dezvoltarea revoluțiilor feudale a fost încetinită, îngreunată, ele rămânând la un stadiu incipient timpuriu. Nu întâmplător după constituirea statelor feudale românești: Transilvania sec. XIV, Țara Românească (1330), Moldova (1359), Dobrogea 1370 are loc o dezvoltare a relațiilor de producție feudale trecându-se la feudalismul dezvoltat.

- Viața economică a feudalismului timpuriu românesc se desfășoară conform celei a feudalismului universal. Agricultura este ramura de bază a economiei feudale. Ea are de regulă un caracter extensiv.. În acest sens ne vorbesc documentele din secolul XII și XIII din Transilvania care amintesc despre punerea în valoare a unor noi terenuri agricole. Diploma ioaniților (1241) ne dă și ia date prețioase despre agricultura din viitorul stat feudal Țara Românească confirmând existența a numeroase mori.

Mineritul continuă că se practice în țările române. Cercetările arheologice aduc dovezi despre obținerea mineritului de fier pe ambele laturi ale Carpaților, dar el se practică mai intens în Transilvania. Izvoarele narrative, în special vechea cronică rusească „Povestea anilor care au trecut” ne mărturisește despre schimburile de mărfuri ce are loc la Dunărea de Jos. În schimburile de mărfuri pe teritoriul patriei noastre, un rol important l-au avut negustorii străini de la gurile Dunării în special genovezii, dar și drumurile comerciale care străbăteau teritoriul țării noastre legând Europa de Asia.

- În această perioadă se cristalizează structura socială și de clasă a societății feudale românești. Procesul de aservire a țărănimii este mai lent în Țara Românească și Moldova unde întâlnim o țărăname liberă, numeroasă și puternică. În schimb, sub impulsul dominației regalității maghiare acest proces este mai rapid în Transilvania și el cuprinde de regulă țărănamea românească. Această aservire a obștilor sătești se accentuează în sec. XIII în Transilvania; ea fiind legată de organizarea domeniilor feudale și va cuprinde în general populația românească, îndeosebi în zonele unde va avea loc colonizarea sașilor și secuilor.

Feudalismul dezvoltat. Această perioadă din istoria patriei noastre se desfășoară în condițiile luptei pentru centralizarea puterii statului feudal românesc, a apărării funcției sale statale, iar către sfârșitul etapei a instaurării regimului dominației otomane asupra țării Românești și Moldova și a aşezării în 1699 a Transilvaniei de Imperiul Habsburgic. Totodată această perioadă se desfășoară sub simbolul marii uniuni înfăptuite de Mihai Viteazul în 1600 când pentru prima oară în istoria lor cele trei țări românești formează un organism politic unitar, realizându-se totodată și prima unitate a vieții economice, a pieții românești. Viața social-economică a acestei perioade a îmbrăcat următoarele caracteristici:

1. În raport cu perioada precedentă, forțele de producție vor cunoaște o impulsionare, aceasta fiind în strânsă legătură cu constituirea cadrului statal politic românesc.

2. Economia deși continuă să păstreze caracterul natural, totuși necesitatea crescândă de mărfuri destinate schimbului, impulsionarea comerțului, crearea cadrului statal ce garanta activitatea economică vor impulsiona transformarea, e adevărat lentă, a acesteia într-o economie de marfă deschisă.

- Intensele schimburi și legăturile economice sociale și politice dintre cele trei țări românești, vor genera caracterul **complementar** al economiei românești al acestei perioade, **interdependent**.
- Dintre toate ocupațiile locuitorilor, agricultura continuă să fie cea mai bine relevată de izvoarele istorice și totodată, cea mai importantă. Se practică în continuare o agricultură extensivă sub impulsul nevoii crescânde de cereale. Tehnica agrară făcea și ea progrese. Se folosește plugul că brăzdar mărit precum și plugul cu roțile și camion tras de mai multe perechi de boi ceea ce a condus la sporirea producției agricole. Continuă să se practice creșterea vitelor. Se dezvoltă cultura viței de vie, pomicultura, legumicultura. Alături de agricultură în evul mediu s-a dezvoltat exploatarea bogățiilor subsolului: aur, argint, fier, sare, meserii practicate din timpuri străvechi.

Însemnatatea exploatarii subsolului este dovedită de colonizarea minerilor străini în Transilvania, cărora li se acordă privilegii din partea puterii centrale. și în Țara Românească și Moldova domnia manifestă interes pentru exploatarea aramei și mai ales a țării.

Viața economică cunoaște în această perioadă o apreciabilă dezvoltare și în sectorul meșteșugurilor, acesta fiind mult mai bine conturat în Transilvania. Aici s.a dezvoltat o intensă viață orășenească încă din secolul al XIII-lea. Orașele transilvănene Sibiu, Brașov, Cluj, Sighișoara desfășoară o via activitate meșteșugărească având strânse legături cu viața economică din Moldova și Muntenia. Dezvoltarea activității meșteșugărești în Transilvania este demonstrată de formarea breslelor ceea ce dovedește existența formelor de organizare medievală europeană.

Comerțul este în strânsă legătură cu proprietatea economică din agricultură, meșteșuguri și minerit. Țările române prin străbaterea lor de drumurile comerciale ce legau Europa centrală de cea răsăriteană și Asia, Europa Apuseană de Peninsula Balcanică și M. Neagră devin o adevărată platformă comercială internațională. Pe teritoriul Țărilor Române s-au născut și dezvoltat importante centre comerciale genoveze (Chilia, Cetatea Albă).

În această perioadă, a feudalismului dezvoltat, țările române vor intra în **circuitul economic european**.

- Din punct de vedere organizațional în perioada feudalismului dezvoltat se desăvârșește organizarea administrativ teritorială și de clasă a societății românești.

Procesul de aservire a țărănimii se dezvoltă și în Țara Românească și Moldova după secolul XIV-; finalizându-se la sfârșitul secolului al XVI-lea. Decăderea țărănimii libere și aservirea ei a avut consecințe negative atât pentru viața economică a societății românești dar mai ales pentru independența și suveranitatea țării. Decăderea și aservirea țăranilor a determinat scăderea capacității de apărare a țărilor române, fapt ce a permis, în special imperiului otoman să lezeze independența și

integritatea lor teritorială. Procesul aservirii țărănimii a fost legiferat în 1514 în Transilvania prin tripartitul lui Werboczi în Țara Românească prin legătura lui Mihai Barnowski în Țara Românească prin legătura lui Mihai 1597 iar în Moldova prin legile lui Mihai Bornowski 1628.

- Fundamentul material al societății feudale îl constituie pământul – domeniul feudal. În țările române propeitatea feudală asupra pământului a cunoscut trei forme:

- a) proprietatea domnească în Țara Românească și Moldova, și proprietatea regească în Transilvania;
- b) proprietatea boierească în Țara Românească și Moldova, nobilească în Transilvania;
- c) proprietatea mănăstirească în Țara Românească, Moldova și ecclaziastică – bisericească în Transilvania

a) **Proprietatea domnească** sau regească cuprinde atât pământurile aflate în stăpânirea statului feudal precum și terenurile nedesfelenite sau părăsite. Până în secolul al XVI-lea nu a existat o diferențiere între proprietatea domnului și cea a statului, după această dată s-a stabilit o demarcație între proprietatea domnului și a statului. Aceast domeniu era folosit pentru asigurarea veniturilor statului și necompensarea unor persoane aflate în slujba țării.

b) **Proprietatea boierească sau nobiliară** cuprinde domeniul feudal care ar putea fi de moștenire de baștină sau primită din partea puterii centrale. Acest domeniu cuprinde circa 40-50 de sate și era format din două porți distincte:

- rezerva feudală – ce cuprindea curtea, locuința feudalului și a slugilor, pădurile și terenurile arabile muncite de țăranii dependenți prin clacă;
- restul domeniului era format din satelor componente ale domeniului și terenurile arabile date în folosință țăranilor numite **sesii** sau **delehi**. Pentru folosirea terenurilor țăranii plăteau dacii în muncă (clacă) în bani (cens) și natură/danii). De fapt acesta forma – centa feudală creată prin munca țăranilor și însușită de feudali.

c) **Proprietatea mănăstirească și bisericească** a apărut prin diverse danii făcute de puterea centrală sau de către unii boieri. Ea a mai apărut și prin aservirea unor obști sătești sau chiar prin cumpărarea unor moșii. Biserica, feudalii ecclaziastici se bucurau de aceleași privilegii feudale.

În afară de renta în muncă, natură și bani pe care țăranii o plăteau laic sau ecclaziastice ei aveau și anumite obligații către stat.

Procesul descompunerii feudalismului în țara noastră s-a realizat mai târziu decât în țările Europei apusene și a cuprins o perioadă mai îndelungată de timp.

Acest proces a început în Țările romane la începutul secolului al XVIII-lea ceva mai devreme în Transilvania și s-a accelerat la mijlocul acestui secol.

Prelungirea relațiilor feudale s-au datorat următoarelor cauze:

-a) stăpânirea străină exercitată asupra Țărilor romane în special a Imperiului Otoman care aflându-se în plin feudalism era interesat în perpetuarea acestui sistem de relații.

b) Pierderile teritoriale, Bucovina 1774 și mai târziu 1812 Basarabia și raioanele turcești Brăila Giurgiu, Oltenia au diminuat potențialul economic al țărilor romane , potențial capabil să susțină procesul ascensiunii capitalismului;

c) fărămițarea teritorială

d) sporirea obligațiilor țărilor române față de Poartă, purtarea unor războie pe teritoriul țărilor române, epidemii, catastrofele naturale au inaugurat procesul descompunerii feudalismului și ascesiunea capitalismului.

Cu toate acestea procesul descompunerii feudalismului s-a produs pe teritoriul patriei noastre.

IV. APARIȚIA ȘI EVOLUȚIA ECONOMIEI CAPITALISTE ÎN ROMÂNIA

4.1. Cadrul social-economic internațional al apariției și evoluției capitalismului în România

4.2. Acumularea primitivă a capitalului în România

4.3. Cooperația capitalistă simplă (Atelierul, Manufactura, Mașinismul)

4.1. Cadrul social-economic internațional al apariției și evoluției capitalismului în România

De la mijlocul secolului al XVIII-lea, în Țările Române au apărut simptomele procesului de dezagregare a relațiilor de producție feudale și de apariție a celor capitaliste, care se vor accentua în ultimul sfert al acestui secol și începutul celui următor. Dintre procesele și fenomenele care prevesteau noul mod de producție evidențiem:

- sporirea producției meșteșugărești și manufacturiere;
- creșterea diviziunii sociale a muncii;
- înlocuirea economiei naturale cu cea de schimb;
- afirmarea ideologiei naționale ce milita pentru emanciparea națională și reînnoire și restructurare socială.

Apariția noului mod de producție a avut loc pe teritoriul țării noastre în momentul când în țările din apusul Europei capitalismul făcuse mari progrese; se dezvoltase puternic producția, se adâncise diviziunea socială a muncii, în Anglia avusese loc revoluția industrială iar în Franța, Germania, Italia, Olanda industria mașinistă făcuse pași însemnați. În S.U.A. se desăvârșea revoluția industrială și avea loc o puternică industrializare de tip capitalist.

În schimb, Imperiul Habsburgic și mai ales cel Otoman prin diferite căi și mijloace frâneau noua dezvoltare economică, militau pentru menținerea vechilor structuri feudale și mai ales pentru înăbușirea aspirațiilor naționale ale popoarelor, operații care, obiectiv, erau legate de noul mod de producție – capitalismul.

Revoluția industrială care se desfășura cu putere în țările Europei Apusene producea mari schimbări în structura și funcționalitatea vieții economice:

❖ diviziunea socială a muncii a dat naștere la noi ramuri și subramuri de producție; s-a modificat raportul între ramurile industriei în sensul că are loc o revoluționare a industriei siderurgice, construcții de mașini față de perioada când dominantă era industria ușoară; apariția industriei grele a dat naștere bazei tehnico-materiale a capitalismului; s-a intensificat, deasemenea, concentrarea și contabilizarea capitalului etc.

În general, în evoluția capitalismului, pe plan mondial, până la primul război mondial au existat mai multe etape:

- a. *etapa manufacturieră* care a generat destrămarea feudalismului (sec. XVI până la începutul sec. XVIII);
- b. *etapa capitalismului liberei concurențe* care este legată de revoluția industrială (începutul secolului XVIII – până la mijlocul sec. XIX);
- c. *etapa monopolistă* care începe la sfârșitul sec. XIX și îndeosebi la începutul secolului XX pentru cele mai multe țări.

Persistența puternică a relațiilor de producție feudale, dominația străină, fărămițarea teritorială au făcut ca etapele desfășurării capitalismului în România să fie întârziată față de cele ale desfășurării capitalismului mondial.

4.2 Acumularea primitivă a capitalului în România

Acumularea primitivă a capitalului este un proces de reparare, prin mijloace violente și în proporții de masă, a micilor producători, țărani, meșteșugari de mijloacele lor de producție (pământ, unelte, clădiri) și de concentrare a lor în mâinile unei minorități, constituindu-se condițiile fundamentale ale producției capitaliste. În țările Europei Occidentale acest proces a avut loc, în linii generale, între finele secolului XIV și sec. al XVIII-lea, în Țările de Jos, Anglia, republicile italiene și Franța.

În Țările Române, procesul acumulării primitive a capitalului a avut loc mai târziu decât în apusul Europei și a înlocuit forme, căi specifice de manifestare.

Persistența puternică și îndelungată a relațiilor feudale, în țara noastră, înlocuirea mult mai lentă a formelor de exploatare iobagiste cu cele capitaliste au imprimat acumulării primitive la noi, un caracter slab și de volum relativ redus și întârziat.

Procesul acumulării primitive a capitalului a început mai devreme în Transilvania, iar în Țara Românească și Moldova la mijlocul sec. XVIII, deci înaintea desființării iobăgiei. Pe de altă parte trebuie avut în vedere și faptul că țara noastră a fost *sursa de acumulare a capitalului* nu numai pentru burghezia autohtonă ci și pentru cea străină – austriacă, turcă, greacă, franceză, engleză, germană etc., care au transferat cea mai mare parte a capitalului în propriile lor țări.

Primul domeniu în care s-a manifestat acumularea primitivă a capitalului a fost în România agricultura. Deposedarea micilor producători de pământuri a fost făcută atât prin acoperirea terenurilor ce aparțineau țăranoilor liberi (moșneni, răzeși), cât și prin limitarea pământului dat în folosință țăranoilor dependenti (clăcari, vecini, serbi).

Acest proces s-a accentuat după tratatul de la Adrianopol 1829 și va fi consfințit prin Regulamentul Organic din 1832. El era în legătură directă cu necesitățile sporirii producției agricole atât pentru consumul intern cât mai ales pentru cerințele comerțului exterior.

La începutul secolului al XIX –lea se accentuează procesul transformării proprietății feudale într-o proprietate de tip capitalist, ceea ce corespunde cu accentuarea acumulării primitive a capitalului.

Principalele surse care au contribuit la înfăptuirea acumulării primitive a capitalului au fost:

1. profiturile obținute de moșieri, negustori, arendași, mănăstiri din comerțul intern sau din comerțul exterior, îndeosebi cu cereale și vite. Pacea de la Adrianopol din 1829 înălțând monopolul turcesc asupra comerțului exterior al Țărilor Române, a determinat o creștere sensibilă a schimbului exterior cu cereale și vite spre centrul și apusul Europei, realizând pentru moșieri și negustori mari averi bănești;
2. Cămătarii și zarafii prin capitalul cămătăresc și schimbul monedelor au realizat sume bănești importante datorită, în special marilor decizii percepute pentru împrumuturi și a fluctuației cursului diverselor monede de circulație în țările noastre;
3. Luarea în arendă de la stat a vămilor și a stingerii impozitelor a adus mari surse financiare unor arendași.

Realizarea averilor se făcea din diferența dintre suma încasată și cea vărsată statului, din abuzuri săvârșite și bacșisuri și sume ilegale însușite.

De exemplu, în perioada 1813-1821 în Țara Românească arendarea impozitelor, banilor și a ocnelor de sare a adus arendașilor un profit de cel puțin 50%.

4. Moșierimea și-a însușit mari sume de bani capitalizate în urma despăgubirilor primite pe baza *Legii rurale* din 1864 din România și a potențelor imperiale din 1853 și 1854 a reformelor agrare din Banat și Transilvania. Așa de exemplu, suma despăgubirilor în urma legii rurale din Principatele Unite a fost de 200 milioane lei aur și 72 milioane florini în Transilvania. Este adevărat că nu întreaga sumă a fost capitalizată sau investită, că o parte a fost folosită subproductiv, dar, totuși cea mai mare parte a despăgubirilor au fost investite în industrie sau au contribuit la modernizarea inventarului agricol.
5. Acordarea de către domnie a unor privilegii pentru crearea și funcționarea unor manufacturi a constituit, deasemenea, o sursă importantă pentru acumularea capitalului. Beneficiile se obțineau prin scutiri de impozite și taxe pentru mașini și utilaje importate, sau din terenurile primite pentru instalarea stabilimentelor industriale.
6. Abuzurile și adevăratale "jafuri" făcute de unii slujbași ai statului asupra bugetului prin afaceri necinstitite cu ocazia construcției căilor ferate, de imobile, instituții, furnituri de stat, au constituit alte surse de acumulare a capitalului.
7. O sursă importantă pentru acumularea capitalului, atât pentru burghezia autohtonă dar mai ales pentru cea străină, a constituit-o exploatarea cărbunelui, petrolului, lemnului, fierului la prețuri extrem de reduse datorită prețului scăzut plătit forței de muncă și a prelucrării acestor bogății ca materii prime și apoi prelucrate. Acest fapt a impus în 1887 în România adoptarea unui pachet de legi protecționiste pentru industria națională.

Cu toate acestea, societăți de surse de acumulare a capitalului folosite în Țările Române în comparație cu alte țări apusene, procesul acumulării capitalului în România s-a desfășurat lent, având o mare durată în timp, a fost redus ca volum și slab ca eficiență. Aceasta datorită, pe de o parte,

conurenței impuse de capitalul străin, dar și a faptului că nu tot capitalul acumulat a fost folosit în scopuri productive.

4.3 Cooperația capitalistă simplă

Mijlocul secolului XIX și perioada ce-i va urma, aduce și în Țările Române manifestarea cu mai multă putere a elementelor producției capitaliste, proces resimțit îndeosebi în industrie.

Până la mijlocul secolului al XIX-lea producția casnică țărănească ocupase un loc important în satisfacerea nevoilor de consum atât pentru gospodăririle țărănești iar împreună cu breslele și pe cele ale populației orășenești.

Produsele industriei casnice țărănești erau variate: *textile, confecții, ceramică, produse alimentare*. La începutul secolului XIX în cadrul dezvoltării generale a activității economice se produc importante prefaceri care vor reduce treptat rolul industriei casnice țărănești în economie.

Astfel, industria casnică țărănească nu mai e capabilă să-și asigure ca urmare a sporirii necesităților de produse finite, materia primă utilizată. Pătrunderea masivă și rapidă a firelor și țesăturilor de bumbac a înlocuit în mare măsură producția casnică de în și cânepă.

Creșterea necesităților de produse finite pe piața internă nu a mai putut fi satisfăcută de industria casnică.

Un alt proces cu consecințe pentru evoluția activității industriale petrecut de la începutul sec. XIX și imediat după 1850 – este decăderea breslelor. Breslele cu reglementările lor în organizarea producției și desfacerea mărfuii deveniseră o frână în calea progresului. Ieșirea din cadrul breslelor a unor meseriași și primirea lor la adăpostul jurisdicției consulare străine, apariția unor ateliere capitaliste de tipul cooperăției simple și manufacturiere precum și pătrunderea nestingherită a mărfurilor străine au generat concurența breslelor și decăderea lor. Rolul și importanța lor în economie a scăzut continuu și în consecință, în 1873 prin lege au fost desființate.

Locul lor va fi luat de formele bazate pe cooperăția capitalistă simplă: *atelierele și manufacturile*.

Cooperăția **atelierul** reprezintă primul stadiu al dezvoltării capitaliste în industrie, o formă de producție de mărfuri bazată pe proprietatea privată asupra uneltelelor de muncă, a materiei prime și pe forța de muncă salariată (maiștri, lucrători sau calfe). Proprietarul atelierului este patronul căruia îi aparțin uneltele, materia primă și producția; diviziunea socială a muncii e aproape inexistentă, lucrătorul realizând produsul de la început până la sfârșit.

Asemenea ateliere au apărut în Țara Românească și Moldova în urma destrămării breslelor sau prin unirea lor de către unii negustori și meșteri. În cele două Țări Române aceste ateliere erau mici, având 2-3 angajați, în schimb în Transilvania numărul angajaților ajungând și la 20.

Manufacturile constituie cel de-al doilea stadiu de dezvoltare a producției capitaliste bazate pe diviziunea socială a muncii și pe dominația muncii manuale. Ele vor face trecerea la marea industrie mașinistă.

După forța de muncă utilizată în producție manufacturile au fost: *feudale* – care foloseau meșteșugari iobagi; *mixte* – foloseau munca iobagilor combinată cu munca salariată.

Până la sfârșitul sec. XVIII și începutul celui următor, ritmul de apariție a manufacturilor în țările noastre a fost lent, producția industrială fiind dată în cea mai mare măsură de breslele și ateliarele bazate pe cooperația capitalistă simplă.

Cele mai multe manufacturi apar în Transilvania – de textile la Sibiu, Cisnădie, Brașov, Sebeș, Sighișoara sau de pielărie Orșova, Moldova Nouă, Timișoara, Orăștie, hârtie – Sebeș, Timișoara, Făgăraș. La acestea se adaugă cele mai vechi de extracția și prelucrarea fierului, aurului și în Moldova și Țara Românească apar numeroase manufacturi îndeosebi de textilă și în producție alimentară. Unele manufacturi funcționau și în mediul rural, pe moșiile unor boieri sau mănăstiri unde există materie primă și forță de muncă. Importanța acordată manufacturilor se evidențiază și din faptul că alături de forța de muncă autohtonă întreprinzătorii aduc specialiști din Transilvania, Austria, Polonia, Silezia.

Lipsa capitalului, a forței de muncă autohtone calificată, slaba capacitate de absorbție a pieței interne ca și concurența mărfurilor străine pătrunse fără nici o restricție pe piața românească, au fost cauze ale nivelului relativ redus al dezvoltării manufacturilor în Țările Române. Acest fapt a făcut ca activitatea manufacturieră în Țările Române să nu fi jucat același rol economic ridicat cum s-a întâmplat în Anglia sau Franța.

Mașinismul în raport cu cel din țările apusene, la noi a apărut ceva mai târziu. Întârzirea pătrunderii mașinismului la noi se datorează următorilor factori: dominației otomane, persistența puternică a relațiilor feudale, lipsa de capital și de forță de muncă calificată precum și lipsa unei politici de stat protecționiste. O oarecare excepție face întrucâtva Transilvania unde mașinismul a apărut ceva mai devreme decât în Țara Românească și Moldova și în ramuri de bază, cum ar fi extractivă și metalurgică. Acum apar și se vor afirma centrele metalurgice Hunedoara, Reșița, Cugir, Nădrag, Oravița. Apar societăți cum va fi cea din 1854 STEG (societatea căilor ferate de stat) pentru exploatarea fierului și a siderurgiei.

Societatea anonimă de mine și furnale din Brezoi, pentru exploatarea cărbunelui. Aceste societăți aveau capital austriac, foloseau și forță de muncă străină și metale avansate de exploatare.

De exemplu, în 1867 – STEG – folosea în întreprinderile sale siderurgice 32 de mașini cu aburi și 11 furnale din totalul de 56 câte existau în Transilvania.

În Țara Românească și Moldova mașinismul a apărut pentru întâia oară în ramura producției alimentare: alcool, mori la: Iași, București, Brăila atât cu capital românesc dar și străin – austriac, francez.

Apare și prima fabrică de conserve la Galați 1849, apoi la București.

Mașinismul a fost introdus și în domeniul materialelor de construcții. Apar fabrici de țiglă, cărămidă la: Iași, Focșani, București. La Gozăvești apare prima fabrică de sticlă.

V. EVOLUȚIA ECONOMIEI ROMÂNEȘTI ÎNTRE 1821-1877

5.1. Reformele agrare din Țările Române și rolul lor în apariția capitalismului în agricultură

5.2. Evoluția vieții social-economice în Șările Române între 1821-1877

5.3. Situația transportului, comerțului intern și extern, circulația monetară, finanțele și creditul

5.1 Reformele agrare din Țările Române și rolul lor în apariția capitalismului în agricultură

Desființarea iobăgiei, a dominării relațiilor feudale, împroprietărea țăranilor a marcat un eveniment important în apariția și evoluția relațiilor capitaliste, în general și în particular în agricultura Țărilor Române. Persistă însă, în continuare, puternice rămășițe feudale, calea reformelor pe care s-a dezvoltat capitalismul în România a făcut ca noile relații să pătrundă și să se dezvolte într-un ritm lent în agricultura românească. Reformele au constituit atât în Transilvania, Banat, cât și în viitorul principat România care se va naște la 1859 – principala cale de apariție și evoluție al capitalului în agricultură.

Reforma agrară din Transilvania și Banat

În structura economică a Țărilor Române agricultura joacă în secolul al XIX-lea un rol important în viața economică și în consecință problema agrară alături de unitate și independență au stat în centrul principalelor evenimente politice și mai ales a revoluției de la 1848.

În iunie 1848, la Cluj, s-a hotărât:

- desființarea robotei și a dijmelor feudale, foștii iobagi devineau proprietari pe pământurile avute în folosință la 1 ianuarie 1848;
- reforma se făcea prin despăgubire de către stat a moșierilor, iar statul prin sistemul impozitelor urma să recupereze o parte din despăgubiri.

Pentru a fixa ce pământuri urmau să intre în stăpânirea țăranilor, legea a luat ca bază starea de fapt existentă la 1 ianuarie 1848.

Jeleri – iobagi fără pămând nu erau eliberați.

Această reformă era similară cu cea aplicată în Ungaria. În urma ei circa 17% din pământul arabil intra în posesia țăranilor, sau revoluția din 1848 – a fost înfrântă de imperiul Habsburgic, totuși, rânduielile feudale în agricultură nu au mai putut fi reinstaurate. Pentru a legifera starea de fapt în 1853 pentru Banat, Crișana și Maramureș și 1854 pentru Transilvania au fost date patente imperiale care încercau să reglementeze situația țăranilor.

Prin patentele imperiale se recunoaște trecerea pământurilor urbane în proprietatea țăranilor prin despăgubire, iar jelerilor li s-a dat posibilitatea să-și răscumpere servituite.

Din reforma și patentele din 1853-1854 au fost limitate în sensul că cea mai mare parte a țăranilor, în special jeleri, nu au primit pământ, totuși ea a contribuit la eliberarea a peste 173.000 de familii de țărani și a împroprietăririi lor. Deasemenea, o parte din cei 72 milioane de florini primiți de nobili ca despăgubire au fost împărțiți în industrie, sau folosiți în modernizarea inventarului agricol contribuind astfel la evoluția capitalismului.

Reforma agrară din România 1864

Problema agrară concretizată în desființarea servituitei feudale și mai ales în împroprietărirea țăranilor a stat în centrul Programului Revoluției Române de la 1848 din Țara Românească și Moldova.

Înfrângerea revoluției de la 1848 prin intervenția directă a Imperiului Țarist și Otoman a amânat rezolvarea uneia din principalele probleme ale economiei românești, aceea a desființării servituitei feudale și a împroprietăririi.

În jurul problemei apar, ca și în timpul revoluției și în perioada următoare, interesele tuturor claselor sociale. Însăși boierimea era divizată, o parte, cea mai conservatoare, se opunea oricărei măsuri de reformare a agriculturii și stării țăranilor, o altă parte vizează criza feudalismului, dându-și seama de avantajele trecerii la capitalism se pronunțau pentru rezolvarea problemei agrare printr-un sistem de reforme sociale. Unei asemenea ideii I s-a alăturat cea mai mare parte a burgheziei industriale și comerciale interesate în pătrunderea capitalismului în agricultură.

Sprijinit de burghezia liberă și o parte a boierimii progresiste, domnitorul A.I. Cuza și primul ministru M. Kogălniceanu au impus chiar cu prețul unei lovitură de stat la 14/26 august 1864 reforma agrară.

Reforma agrară din 1864 a constituit un moment important în edificarea României moderne, în generalizarea relațiilor capitaliste, dechizând câmp larg acțiunii legilor economiei capitaliste.

A întărit considerentul proprietatea țărănească, a creat o largă deschidere comunităților sătești spre înnoire.

Reforma prevedea:

- ✓ desființarea obligațiilor feudale ale țăranilor clăcași, aceștia erau declarati proprietari pe pământul avut în folosință în conformitate cu numărul vitelor de muncă;
- ✓ reforma se făcea prin despăgubire, țărani urmând ca într-un interval de 15 ani să plătească către moșier o răscumpărare;
- ✓ prin lege erau împroprietăriți 463.554 de familii cu o suprafață totală de 1.810.311 ha și alte peste 48.000 de familii au primit pământ în 1878 din domeniile statului.

Reforma a avut și o importanță națională în sensul că a consolidat Tânărul stat creat prin realizarea unei armonii sociale în mediul rural. Totodată, o parte din cei 200 de milioane de lei aur

primit despăgubire de moșieri au fost investiți în industrie sau au contribuit la modernizarea inventarului agricol.

Deasemenea, o mare piedică în dezvoltarea capitalismului, claca și obligațiile feudale prin reforma din 1864 au fost înlăturate, deși a fost una din cele mai largi reforme agrare din Europa din acea perioadă, totuși ea a avut și unele limite impuse de momentul dezvoltării:

- nu toți țărani au primit pământ, văduvele fără copii, țărani care nu prestează clacă, sau nu desfășurau o meserie agricolă și nu aveau vite de muncă, au fost excluși sau au primit foarte puțin pământ;
- deși reforma a ameliorat starea țărănimii, ea nu le-a adus însă independență economică;
- deși reforma înlătură multe din obligațiile feudale ea nu eradică totală feudalismul, puternice rămasițe feudale vor persista și ele vor frâna dezvoltarea capitalismului mai ales în agricultură.

Tot în interesul reformelor agrare trebuie inclusă și secealarizarea averilor mănăstirești din 1863, când erau trecute în patrimoniul statului averile închinate unor mănăstiri străine – Athos, Sinai sau patriarhiei din Constantinopol. Prin această reformă 22,3 % din pământul din Moldova și 27,69% din Țara Românească intrau în patrimoniul național. O parte importantă din noul patrimoniu constituie a fost folosit de stat pentru susținerea procesului de modernizare, iar o parte, îndeosebi din pământul arabil s-a utilizat în împroprietărirea țăraniilor mai ales după 1878.

5.2 EVOLUȚIA VIETII SOCIAL-ECONOMICE ÎN ȚĂRILE ROMÂNE ÎN PERIOADA 1821-1848

Odată cu începutul sec. XIX – 1821 Țările Române au intrat în cadrul vieții moderne de dezvoltare socială economiei agrare românești în circuitul european după desființarea în 1829 a monopolului turcesc asupra comerțului exterior a Țărilor Române, creșterea populației și în special a celui orășenești au impulsionat sporirea producției, mai ales cererile pentru piață. Economia românească tinde să capete tot mai mult un caracter de piață racordându-se economiei europene. Această caracteristică a căpătat-o, mai ales, economia Transilvaniei și a Banatului. Agricultura continuă să se dezvolte datorită sporirii cererii cerealelor pe piață internă și externă **de cereale**. Dezvoltarea ei se face atât pe cale extensivă prin defrișări, deseleniri, dar și pe cale intensivă (unelete agricole mai perfecționate, soiuri noi de cereale, îmbunătățirea unor rase noi de animale).

Mașinile agricole se foloseau îndeosebi în Țara Românească unde creează adevărate ateliere la Oradea, Arad, Cluj dar și la Pantelimon lângă București, și la Păunești, lângă Iși, unde s-a înființat o manufactură de unele agricole, folosindu-se și lucrători calificați din Franța. Mai mult, la Pantelimon s-a creat și o școală de agricultură pentru pregătirea viitorilor specialiști.

Activitatea industrială s-a dezvoltat pe linia manufacturieră. Au apărut fabrici care utilizau mașini perfecționate (prese de foi, mașini de tors aduse din Viena, Bruno, Londra). După 1840 se

introduc mașini cu aburi la uzinele nmetalurgice din Reșița, fabrica de postav de la Tunari (lângă București) la minele din Zlatna și Baia Mare, la fabrica de hârtie din Piața Neamț. La Iași apar 5 mori aduse din Franța.

În domeniul industriei extractive a crescut producția de sare, păcură, țigări, iar în Transilvania, mai ales de fier și cărbune.

Dezvoltarea producției agricole și manufacturiere a atras după sine dezvoltarea comerțului. Între cele trei țări românești ca urmare a caracterului complementar al economiei lor s-au amplificat legăturile și relațiile de schimb. Tendința de constituire a pieței naționale este evidențiată.

În domeniul extracției se extinde exploatarea păcurei – pentru unsul osiilor și ca medicament, iar mai târziu prin distilarea petrolului lampant. Prima sondă apare lângă Tg. Ocna, iar prima rafinărie este înființată de frații Mehedințeanu în 1857 lângă Ploiești.

Apar și ateliere mari mecanice, proprietate de stat, ca: *Arsenalul Armata, Tipografia de Stat*.

5.3 TRANSPORTURILE. COMERTUL INTERIOR SI EXTERIOR. CIRCULAȚIA MONETARĂ, FINANȚELE SI CREDITUL

Starea proastă a mijloacelor de transport din Țările Române constituie o puternică frână în calea dezvoltării economiei. Deși s-au făcut numeroase proiecte de îmbunătățire a transporturilor rutiere și a celui pe apă, datorită lipsei de capital, a costurilor ridicate, prea puține au putut fi puse în practică.

Principalele căi de transport atât de marfă cât și de călători erau cele rutiere. În toate cele trei țări române drumurile principale erau: *Drobeta Turnu-Severin – Craiova – București – Ploiești – Focșani* și două în Moldova: *Dorohoi – Iași – Tecuci* cu cele două ramificații una spre Focșani și alta spre Galați, cât și cel ce urma cursul Siretului. Cele din Transilvania și Banat erau șoseluțe, adică amenajate cu un pat de pietriș și ronduri de scurgere a apei pe de o parte și de alta a șoselei.

Construcția și întreținerea drumurilor se făceau cu munca țăranilor clăcari, în cadrul obligațiilor feudale, ceea ce contribuia la slaba calitate a lucrărilor.

Ca mijloc de transport a persoanelor a fost folosit sistemul de piață organizat în toate cele trei țări române.

Ceva mai târziu a fost introdus serviciul de diligență pentru transportul călătorilor, pachetelor, scrisorilor și banilor.

Mărfurile erau transportate cu carul cu boi, cărăușii fiind, în general, țărași clăcași.

Existau și căruțe mari de transport – **harabalele** – proprietate a unor negustori de meserie (horologii).

Viteza mică de deplasare, volumul mic de marfă ce putea fi transportat – insuficiența mijloacelor de transport – îngreunau circulația mărfurilor³.

Transportul pe apă era puțin utilizat – doar pe Bistrița și Siret se practica plutăritul.

În Banat societatea STEG va construi în 1853 prima linie ferată, iar în Transilvania, în 1857, s-a construit linia ferată **Arad – Brașov** cu o ramificație spre **Petroșani**. În schimb, transportul pe Dunăre era activ – el fiind impulsionat de prezența căii ferate ce venea de la Viena – Timișoara cu ramificații la Oravița și Orșova și Moldova Nouă unde existau posturi de încărcare a mărfurilor.

În 1840 a luat naștere o societate austriacă de transport pe Dunăre ce folosea vase cu aburi.

Comerțul interior și exterior

Caracteristica principală a circulației mărfurilor din această perioadă a constituit-o trecerea treptată la formele capitaliste de desfășurare a comerțului.

Formele caracteristice comerțului:

- ✓ periodic;
- ✓ permanent;
- ✓ ambulant.

Comerțul periodic. În comerțul periodic, cadrul principal de desfășurare a continuat să-l reprezinte bâlciurile, iarmaroacele și târgurile.

Târgurile se organizau săptămânal, îndeosebi pentru aprovizionarea orașelor, dominând comerțul cu amănuntul. Bâlciurile erau organizate periodic pe domeniile marilor proprietari (moșieri – mănăstiri) și în cadrul lor, dominant era comerțul cu ridicata.

Înființarea bâlcilor se făcea cu aprobarea domniei. *Regulamentul organic* a favorizat crearea de noi bâlciuri și a limitat abuzurile în perceperea taxelor. În bâlciuri, pe lângă marfa indigenă se comercializa și cea de import.

Comerțul permanent s-a dezvoltat în legătură cu apariția și evoluția vieții orășenești. El se practică în magazine care treptat se vor specializa în vânzarea de mărfuri. Aceste magazine erau grupate în orașe într-un anumit cartier (lipscani). În magazine, de regulă se comercializau mărfuri produse în țară dar și din import, ca mărfuri alimentare, în special, coloniale (piper, măslini, lămâii) textile, dar și mărfuri de lux (bijuterii, mobilă, trăsuri).

A continuat să se practice și comerțul ambulant, desfășurat mai ales în mediul rural dar și în cel urban îndeosebi pentru aprovizionările curente cu alimente (legume, fructe).

Circulația mărfurilor impunea ca o cerință majoră îndepărtarea unor obstacole ce stăteau în calea comerțului. *Regulamentul organic* a deființat diversele vămi interne din fiecare țară, iar în 1835 s-a încheiat o convenție vamală între Moldova și Țara Românească.

La 1 ianuarie 1848 a intrat în vigoare o nouă convenție economică, care a deființat complet taxele vamale dintre cele două țări instituindu-se un *sistem vamal unic*. Era un act important în formarea pieței naționale unice. Comerțul transilvănean păstrează, în mare, caracteristicile comerțului din cele două țări românești, dar el încearcă să adopte mai repede cerințele moderne.

Începând din deceniul al V-lea se vor organiza expoziții de mărfuri la Brașov, Sibiu, iar în 1842 – Transilvania va participa la expozițiile de la Perto și Viena. Din 1850 în orașele mari: Cluj, Brașov, Sibiu încep să fie create *Camere de Comerț și Industrie* care grupau reprezentanți ai negustorilor și

industriașilor dintr-o anumită zonă; țineau evidența activităților economice și înaintau guvernului propunerii, sugestii privind politica economică.

Intens și permanent se desfășura comerțul între cele trei țări românești. Practic, el reprezenta o circulație a mărfurilor în cadrul acestor țări, cu aceleași caracteristici, cerințe economice separate doar de granițe temporale. Deși din 1850 Țara Românească a fost integrată sistemului vamal imperial, acest fapt nu a reușit să o îndepărteze de legăturile sale tradiționale economice. Transhumanța a constituit fenomen ce a asigurat o continuă circulație umană și economică între Țările Române.

Comerțul exterior

Defințarea monopolului turcesc asupra comerțului exterior al Țărilor Române prin tratatul de la Adrianopol 1829 a impulsionat mult schimburile comerciale atât cu Turcia, dar mai ales cu țările europene: Austria, Anglia, Franța, Prusia. Exportul românesc constă în cereale, animale, sare, cânepă; iar importul: textile, încăltăminte, produse coloniale, din foi, bijuterii, mobilă.

Balanța comercială era activă, iar Țările Române nu au făcut parte din mitul vamal otoman, tratatele încheiate de Turcia cu alte state pe baza principiului liberului schimb, afectau și relațiile cu acestea întrucât mărfurile acestor state (Anglia, Franța, Prusia) intrau pe teritoriul țării noastre cu o taxă vamală mică. Abia în 1860 Principatele Unite vor lua măsuri destul de slabe pentru protejarea economiei naționale.

Circulația monetară, Finanțele, Creditul

Neexistând o monedă națională pe teritoriul Țării Românești și Moldovei, leul fiind doar o monedă de socoteală și nu o monedă reală, circulau aproape 70 de monede străine, fiecare cu mai multe cursuri ceea ce, evident, îngreuna comerțul și tranzacțiile.

Regulamentul organic a încercat să pună oarecare ordine în circulația monetară, stabilind ca un galben de aur să fie schimbat pe 33 de lei, raport care nu s-a putut menține².

Deasemenea *Regulamentul organic* a ordonat și sistemul de dări și impozite din cele două țări române.

Sistemul de impozite s-a redus la capitație plătit de fiecare familie țărănească și potentă plătită de negustori și meseriași.

Moșierii și clerul erau în continuare scuțiți de dări. După unirea din 1859 s-a marcat trecerea la un sistem de impozite fiscal capitalist. Au fost desființate categoriile privilegiate și marii proprietari fiind puși la impozitul fiscal, a fost împărțită în cinci clase.

Creditul era asigurat de capitalul cămătăresc, împrumuturile erau date pe termene scurte cu mari dobânzi pe bază de ipoteci.

În 1860 Imperiul Otoman a deschis două bănci – una la București și alta la Galați, bănci cu capital englez.

În deceniul al VI-lea, tot cu capital străin au apărut primele societăți de asigurări Unirea Concordia⁴.

În Transilvania circula moneda Imperiului Austriac, numită *gulden* sau *florin*. Prin reforma monetară din ianuarie 1858 a fost adoptat sistemul zecimal *florinul* se subdiviza în 100 de crăițari de argint, deci funcționa sistemul monometalist de argint.

Sistemul de credit era dominat de cel cu capital austriac, german, maghiar. În Transilvania existau nouă instituții bancare – orașele mari, bănci care, în general, nu acordau populației românești credite.

În deceniul al 7-lea se vor crea în Transilvania *cooperative românești de credit* formate din drepturile membrilor lor.

Concluzionând, putem spune că în Țările Române cu toate greutățile întâmpinate, dominația străină, lipsa unității naționale, a pieței naționale, a capitalului, totuși elementele capitaliste se fac din ce în ce mai mult simțite în economia românească. Chiar dacă, în Țările Române nivelul lor de dezvoltare economic nu putea fi comparat cu cel al țărilor europene apusene (Austria, Franța, Anglia, Prusia) față da țări ca Bulgaria, Serbia, Grecia, ele erau mult avansate.

Note:

2. În anul 1859 în România s-a încercat costituirea unui sistem monetar național bazat pe o monedă proprie "romanatul". Marile puteri s-au opus însă acestei manifestări puternice de independență. În 1867 se adoptă *Legea pentru înființarea sistemului monetar național și pentru scoaterea monedi românești*.

3. În 1869 – se va constitui în România prima cale ferată: *București-Giurgiu* până în 1878 rețeaua feroviară va atinge 1300 Km – ea dovedindu-și utilitatea, îndeosebi, în timpul războiului de independență din 1877.

4. În 1864 s-au organizat primele instituții de credit românesc prin înființarea *C.E.E.-lui*, după care vor apărea *Banca Albina*, *Creditul Funciar rural*.

VI. ECONOMIA CAPITALISTĂ A ROMÂNIEI DE LA 1877 PÂNĂ LA PRIMUL RĂZBOI MONDIAL

6.1 Industria și politica industrială între 1877-1914

6.2 Dezvoltarea transporturilor, construcțiilor, științei și a învățământului

6.1 Industria și politica industrială între 1877-1914

Unirea din 1859, reformele în spirit burghezo-liberal ale lui A.I.Cuza și câștigarea independenței de stat în 1877 au constituit premize, factori deosebit de importanți pentru evoluția ulterioară a economiei românești.

După cucerirea independenței de stat, condițiile de dezvoltare a industriei, a celorlalte domenii ale vieții economice, au devenit mai favorabile. Ca stat independent România nu mai era obligat să respecte tratatele, convențiile economice încheiate de Imperiul Otoman cu statele Apusene, căpătând astfel libertatea de a promova o politică economică în conformitate cu interesele sale naționale, inclusiv o politică economică protecționistă. Unirea, independența au adus și alți factori favorabili dezvoltării economice:

- crearea pieței naționale independente, reformele economice și în special reforma agrară din 1864 întreprinse de A.I.Cuza au lărgit piața internă, iar desființarea și împroprietărirea clăcașilor a creat și lărgit considerabil forța de muncă;
- crearea sistemului monetar național, formarea sistemului bancar capitalist, extinderea rețelei de căi ferate ca și măsurile de protecție economică luate pe linie de stat.

Capitalismul a început să se dezvolte mai rapid, raportul de forțe dintre moșierime și burghezie a început să încline tot mai mult în formarea burgheziei interesată în dezvoltarea forțelor de producție pe linie capitalistă, pentru lărgirea și accelerarea procesului de acumulare a capitalului pentru promovarea și lărgirea pieței naționale românești.

Cu toate acestea continuă însă să se manifeste o serie de piedici care limitau, frâneau posibilitatea de dezvoltare. Printre acestea se numără menținerea unor puternice rămășițe a relațiilor feudale ale căror consecințe se manifestau în procesul slab, lent de acumulare a capitalului, în limitarea cererii de forței de muncă libere necesare în industrie, în menținerea unei numeroase populații în mediul rural cu o scăzută capacitate de producție și consum.

Dar cel mai important factor de frânare a evoluției economiei românești ce a durat până în deceniul al X-lea a ținut de politica economică a liberului schimb. O asemenea politică s-a concretizat în încheierea cu o serie de state apusene a unor convenții comerciale.

Prima din suita convențiilor liberului schimb a fost încheiată pe durata a 10 ani în 1875 cu Austria-Ungaria. Ea prevedea pentru România dreptul de a-și plasa austro-ungară produsele agricole. În reciprocitate Austria-Ungaria plasa pe piața românească produsele sale industriale beneficiind de scutiri și reduceri însemnante de taxe vamale.

Livrând la prețuri scăzute, într-un mare volum și o mare diversitate de sortimente, industria noastră nu a putut rezista concurenței mărfurilor austro-ungare și, ca urmare număr de întreprinderi au dat faliment. Singurele ramuri care au reușit să reziste concurenței au fost morăritul și industria alcoolului care beneficiau de materie primă ieftină.

Rezultatele convenției au fost dezastroase pentru economia românească, ea creând un puternic curent de opinii în special în rândul burgheziei pentru o politică economică protecționistă îndeosebi industrială.

Personalități politice și ale culturii, aparținând burgheziei liberale M.Kogălniceanu, A.D.Xenopol, P.S.Aurelian au susținut necesitatea industrializării țării și a adaptării unor măsuri protecționiste pentru economia națională. Industrializarea era considerată singura soluție pentru scoaterea țării din înapoierea economică, iar politica liberului schimb, o moarte a dezvoltării industriale. Sub presiunea curentului protecționist industrial au început să fie luate măsuri, tinde pentru diminuarea efectelor dezastroase ale convenției cu Austro-Ungaria.

Începând din 1881 au început a fi luate măsuri pentru sprijinirea industriei zahărului, hârtiei, țesăturilor statelor, a pielăriei etc. Prin reducerea taxelor de import pentru materii prime, pentru utilaje, prime pentru export etc. În anul 1886, cu toate protestele Austro-Ungariei, guvernul român a denunțat Convenția, adaptând un tarif vamal protecționist aplicat încă din 1894 când expirau convențiile comerciale ale României cu Anglia și Germania. Noul tarif vamal contribuia într-o măsură mai mare, la dezvoltarea economiei naționale, a industriei în special. El avea în vedere:

- a) regim vamal protecționist pentru materiile prime existente în și produsele obținute din ele sau participau la realizarea altor produse;
- b) scutiri de taxe la export pentru materiile prime sau prefabricatele existente în cantități suficiente;
- c) taxe de import reduse pentru materiile prime sau produsele de care avea nevoie industria pentru echiparea ei tehnică. Sub incidența noului tarif intrau 590 de articole a căror protecție vamală varia de la 10-20% până la 110%.

La insistențele burgheziei liberale, a curentului protecționist în 1887 s-a votat legea **Mărimi generale pentru a veni în ajutorul industriei naționale**.

Legea stabilea că orice persoană fără a se preciza că din țară sau străinătate putea să înființeze o întreprindere industrială care să beneficieze de avantajele create de lege cu condiția să depună un capital de 50000 lei sau să întrebuințeze 25 lucrători pe zi cel puțin 5 luni pe an și să folosească forță

de muncă calificată, specialiști și mijloace tehnice și mecanice perfecționiste. Legea mai stabilea ca în timp de 5 ani 2/3 din lucrători să fie cetățeni români. Această lege a impulsionat dezvoltarea mașinismului în România, creându-se numeroase fabrici.

Pentru a fi cointeresați în înființarea de fabrici legea prevedea:

- a) acordarea cu titlu de proprietate pe o durată de 15 ani pentru cetățenii români și de folosință pe 90 de ani pentru străini a unei suprafețe de la 1 ha la 5 ha de pământ;
- b) scutiri de impozite directe către stat pentru importul de mașini, instalații, accesorii și materii prime;
- c) reduceri pe căile ferate pentru transportul mărfurilor de la fabrică la destinație și a instalațiilor și a materiilor prime necesare fabricilor respective;
- d) prioritatea produselor fabricate în țară de întreprinderile înconjurate în ceea ce privește furniturile statului.

Tariful vamal din 1886 și legea de încurajare din 1887 a impulsionat mult dezvoltarea industriei. Astfel, dacă între 1886 și 1887 numărul întreprinderilor înființate pe om avea o medie de 8,2 între 1887 și 1893 când intra în vigoare legea și tariful vamal numărul mediul a crescut la 14 iar până în 1906 la 18, iar în 1919 la 28. Cu toate acestea, înființarea de întreprinderi industriale în comparație cu beneficiul obținut a fost un proces lent, această datorându-se volumului mic al acumulării capitalului intern ca urmare a părăsirii peste graniță prin capitalul străin investit a unei mari părți de capital.

Politica protecționistă promovată de stat a fost continuată. În 1904 a fost promovată un nou tarif vamal. Noul tarif vamal acorda facilități vamale țărilor care aveau și ele încheiate asemenea facilități cu România și discriminatoriu pentru celelalte state.

Taxe fixate prin tariful vamal din 1904 pentru importul de produse român în funcție de importanța lor pentru economia națională, dacă ele puteau sau nu fi produse în țară. Mașinile, instalațiile pentru dotarea fabricilor precum și diverse materii prime sau semifabricate li se aplicau taxe vamale scăzute sau chiar deloc.

În același timp importul de produse finite care se puteau produce în țară se aplicau taxe vamale foarte ridicate.

În 1906 s-a dat o lege de încurajare a industriei textile prin scutirea de taxe pentru firele de in și cânpă importate cu condiția ca în fiecare an impozitul să fie redus cu 10% iar în 10 ani să-și asigure din producția internă materia primă.

Tot prin aceeași lege se scuteau de la import instalațiile, mașinile și accesoriiile pentru industria berii, alcoolului și morărit. În același an – 1906 – se dă *Legea asupra brevetelor de investiție* prin care toate brevetele de investiție neaplicate în practică în 4 ani erau anulate.

În 1912 a fost dată o nouă *Lege pentru încurajarea industriei naționale*. Noua lege din 1912 acorda avantaje în mod diferențiat în funcție de importanța întreprinderilor, de folosirea materiilor prime, indigene sau străine, cei ce foloseau materia primă autohtonă beneficiau de avantaje 30 de ani iar cei ce foloseau materie primă de import doar pe o perioadă de 21 de ani.

Avantajele acordate de această lege constau în:

- a) vânzarea de către stat a unei suprafețe de până la 5 ha pentru construcția fabricilor;
- b) folosirea gratuită în perimetru celor 5 ha a căderilor de apă și a morilor;
- c) scutiri de taxe pentru importul de mașini, accesorii, materie primă;
- d) scutiri de impozite către stat în condițiile când beneficiul este mai mic de 4,5 % - peste această cotă impozitul era pentru întreprinderile autohtone 3 și 5% iar pentru cele ce foloseau materie primă importată 4-6%.

Întreprinderile erau obligate, pentru a beneficia de aceste avantaje, ca din totalul personalului 75% să fie cetățeni români.

În esență, legea stimula întreprinderile ce foloseau materie primă autohtonă și investițiile în întreprinderi de importanță economică.

Politica protecționistă aplicată din 1877 până în 1914 a avut efecte favorabile pentru dezvoltarea economiei românești.

Din 1886 – când a început efectiv politica protecționistă când existau 236 de întreprinderi prelucrătoare în 1914 industria mare prelucrătoare număra 851 de întreprinderi încurajate de stat.

În preajma primului război mondial evoluția industriei românești se caracteriza prin câteva trăsături distincte:

- a) ramura industrială cea mai avansată era industria alimentară – datorită existenței materiei prime și a vitezei de rotație mare a capitalului ce producea avantaje mari și imediate;
- b) din cadrul industriei extractive se detășa industria lemnului și rafinăriile de petrol. Cele mai slab dezvoltate ramuri erau cele din industria grea;
- c) s-a accelerat procesul de concentrare și centralizare a capitalului; în 1901/1902 existau doar 25 de societăți anonime;
- d) deși industria avansase mult – totuși industria casnică, activitățile prestate de meșteșugari îndeosebi în mediul rural continuau să joace un rol important în viața economică a țării;
- e) cu toate progresele realizate industria românească, în comparație cu cea din țările dezvoltate continuă să fie slabă și unilateral dezvoltată.

6.2 Dezvoltarea transporturilor, construcțiilor, științei și a învățământului

Dezvoltarea industriei capitaliste, a pieței interne și a comerțului exterior a creat necesitatea extinderii și a intensificării transporturilor. Această problemă a interesat în primul rând burghezia întrucât ea era o condiție a evoluției economice.

Apariția căilor ferate în Europa, mijloc sigur, rapid și ieftin de transport a produs o schimbare radicală în sistemul transporturilor.

În cadrul reformelor sale, Cuza intenționa să construiască la București prima gară și cale ferată – intenție care nu s-a putut materializa. Asemenea planuri nutreau și transilvănenii. În 1864 Gazeta Transilvaniei anunță intenția construcției unei căi ferate de la Timișoara prin Brașov – pasul Buzău, până la Galați.

Condițiile istorice de la mijlocul secolului 19 și perioada ce a urmat au făcut ca construcția căilor ferate să se desfășoare în două rețele separate – una în Transilvania și alta în România. Prima linie ferată Buziaș-Oravița s-a construit în 1856, iar în Transilvania, în 1868 Arad-Alba Iulia.

În România veche construcția căilor ferate a fost concesionată unor consorții germane, anglo-austriice, fapt ce a încărcat mult prețul lor de cost.

În 1874 antreprenorul român Grigore Heliade construiește linia Iași-Ungheni făcând legătura cu căile ferate rusești.

Deși construcția căilor ferate s-a făcut cu mari eforturi financiare datorită concesionării străinilor, totuși, prețul mare plătit ca și interesele economice ale capitalului străin au făcut ca la începutul secolului 20 România să disponă de o rețea de căi ferate în lungime de 3832 km.

Construcția căilor ferate a impulsionat mult dezvoltarea economică a țării, comerțul a usurat legăturile cu străinătatea, a determinat scăderea prețurilor mărfurilor. Afluxul de cereale și mărfuri spre porturile Dunărene a impus necesitatea construcției docurilor-magazii la Brăila, Galați, Giurgiu.

Pentru prima dată la construcția silozurilor inginerul român A.Saligny a utilizat plăci prefabricate din beton. Cea mai remarcabilă construcție tehnică a fost podul peste Dunăre la Cernavodă în lungime de 4048 m, construit de același A.Saligny, pod care făcea legătura prin calea ferată construită a țării cu Constanța – Marea Neagră.

Un moment important în evoluția transportului feroviar l-a constituit răscumpărarea în 1880 a rețelei feroviare de la concesionarii străini de către statul român.

În 1888 s-a creat Direcția Generală a C.F.R. – fapt ce a impulsionat mult evoluția transporturilor feroviare. Sub conducerea statului transporturile feroviare. Sub conducerea statului s-a trecut la construcția, întreținerea și exploatarea rețelei feroviare, la crearea personalului necesar. Pentru formarea cadrelor s-au deschis școli speciale de mișcarea, tractiunea comercială, persoane.

În vederea dezvoltării transporturilor s-a creat învățământul tehnic superior prin școala națională de poduri și șosele.

S-au dezvoltat și transporturile maritime fluviale. În 1890 s-a înființat Navigația Fluvială Română iar în 1909 s-a inaugurat portul Constanța.

La intensificarea circulației mărfurilor a contribuit și dezvoltarea rețelei rutiere. Deși statul a acordat mari sume de bani pentru întreținerea, refacerea și construirea de noi drumuri, în preajma primului război mondial România era rămasă mult în urmă față de țările din Europa apuseană.

Concluzionând, putem aprecia că transporturile, în special cele feroviare, au stimulat mult dezvoltarea vieții economice, dar și ele au fost stimulate de dezvoltarea în ansamblu a capitalismului în România.

Dezvoltarea de ansamblu a societății românești a impus înzestrarea statului cu instituții, fapt ce a necesitat dezvoltarea construcțiilor.

Sub conducerea arhitectului Alex. Orăscu în 1864 s-a terminat Construcția Universală din București.

La Sinaia, sub influența școlii germane cu elemente de romanticism, renaștere, baroc, gotic s-a construit în 1890 Palatul Peleș.

Construcții remarcabile au fost în această perioadă: CEC, Banca Națională, Atheneul Român, Palatul de Justiție. S-au remarcat arhitecții Orăscu Ion Mincu, Petre Antonescu, Grigore Cerchez.

Dezvoltarea economică de ansamblu a societății românești a generat și evoluția învățământului, în special cel superior.

S-au creat școli superioare de agricultură, silvicultură, de șosele și poduri, de medicină veterinară. În aprilie 1913 s-a creat Academia de Înalte Studii Comerciale și industriale. S-au dezvoltat științele exacte: matematica, fizica, chimia, științele tehnice, agricole, medicina.

O dezvoltare superioară va cunoaște societatea românească după constituirea Statului Național Unitar Român.

VII. DEZVOLTAREA CAPITALISMULUI ÎN AGRICULTURA ROMÂNIEI (1877-1914)

7.1. Dezvoltarea agriculturii capitaliste românești (1877-1914)

7.2. Apariția și evoluția agriculturii românești cu caracter lucrativ – comercial în perioada de după reformele agrare până la 1914

7.3. Procesul diferențierii țărănimii. Criza agrară de la sfârșitul secolului XIX – Răscoala de la 1907 și consecințele economice.

7.1. Dezvoltarea agriculturii capitaliste românești (1877-1914)

Dezvoltarea relațiilor capitaliste în agricultura țărilor europene nu a avut loc în același timp și peste tot în același mod. În general aparția și evoluția capitalismului s-a realizat pe două căi:

- a. cea revoluționară, în Franța, S.U.A. – statele nordice
- b. pe calea reformelor sau pașnică, Germania, Rusia.

O cale asemănătoare a cunoscut-o și agricultura românească. Calea reformelor a avut drept consecință menținerea până târziu a unor puternice resturi ale relațiilor feudale, capitalismul dezvoltându-se lent, greoi și chinuitor pentru țărani, iar progresele producției fiind, de asemenea, lente.

Deci capitalismul în general și cel din agricultură în special a cunoscut o dezvoltare deosebită după reformele din Banat, Transilvania și România în 1864 – totuși menținerea unor puternice rămasițe feudale în relațiile agrare a constituit o frână în calea programului economic și social al țării. Însăși dezvoltarea capitalismului industrial și comercial a întâmpinat piedici ca urmare a menținerii resturilor feudale și o insuficientă largire a pieței interne.

După reformele agrare, ca urmare a acțiunii legii valorii și a concurenței, dezvoltarea economiei de mărfuri a dus la schimbări importante în structura relațiilor social economice din agricultura țării noastre, schimbări care s-au manifestat în:

- dezvoltarea caracterului comercial, lucrativ al agriculturii
- trecerea de la organizarea și exploatarea de tip feudal a proprietăților funciare bazate pe gospodăria feudală la gospodăria capitalistă
- adâncirea procesului de diferențiere a țăraniilor

Reformele agrare din 1853, 1854 și 1864 din țările române prin desfințarea clăcii, robotei, au dus la schimbări radicale și structurale în caracterul economiei agricole. Dar aceste schimbări radicale în structura și organizarea gospodăriei moșierești ce constau în esență în înlocuirea muncii clăcașilor cu cea salariată, a uneltelelor țărănești cu mașini agricole nu se putea realiza dintr-o dată, la fel gospodăria de tip capitalist nu putea apărea tot aşa dintr-o dată. În consecință singurul sistem economic posibil în aceste condiții era un sistem de trecere care să îmbine trăsături ale economiei feudale cu trăsături ale economiei capitaliste.

În practica gospodăriei moșierești acest sistem economic de trecere s-a materializat în folosirea a două sisteme de muncă:

- a) sistemul muncii în dijmă
- b) sistemul capitalist de muncă

Sistemul muncii în dijmă constituie o rămășiță a clăcii feudale, o adaptare a acesteia la noul sistem de producție și constă în cultivarea pământului moșieresc cu inventar țărănesc și plata acestuia cu bani, produse, sau cu o bucată de pământ primită în arendă.

Sistemul capitalist de muncă constă în angajarea țăranilor ca muncitori salariați și care lucrau pământul cu inventarul moșierului. Este sistemul nou specific muncii agricole capitaliste.

În România, deoarece marea majoritate a țăranilor nu aveau suficient pământ, iar moșierii nu dispuneau de inventar agricol propriu, sistemul dijmei a fost mult folosit, răspândit.

Ei se făcea în cadrul aşa ziselor contracte de învoielni agricole. De fapt contractele erau formale, învoielile fiind impuse de moșier.

Sistemul muncii în dijmă prevedea plătirea arendei fie în produse oferite moșierului, în muncă prin lucrarea de formă a unei bucați de pământ moșieresc cu inventarul său sau prin răsplată în bani a arendei pentru pământul muncit de el.

Arendările în dijmă erau mai răspândite la moșile din Muntenia pe când arendările în bani erau mai frecvente în Moldova și Transilvania. Cauza acestui fenomen constă în faptul că gospodăriile moșierești din Moldova și Transilvania erau mai bine înzestrăte cu utilaje decât cele din Muntenia. Formele muncii în dijmă erau rămășițe ale exploatarii feudale și reprezentă o exploatare mult mai puternică, fiind de regulă însoțite de clauze înrobitoare și umilitoare. Arenda în bani a făcut trecerea către sistemul capitalist al muncii salariațe. Ele erau mai puțin înrobitoare decât cele în produse.

Munca salariată, deși mai prost plătită decât în industrie, era mai avantajoasă decât dijmele. Această formă de muncă capitalista s-a răspândit mult în Transilvania, unde la începutul sec.XX existau circa un milion de salariați agricoli.

Între țărani și moșieri, în vechea Românie, se va intercala o categorie aparte arendașii.

Arendași – sunt elementele capitaliste în agricultură și care folosesc pământul moșierilor în schimbul arendei pe care o plătesc.

Arendașia este o doavadă clară a pătrunderii capitalismului în agricultură și care-l separă pe moșier tot mai mult de pământ, transformând-ul în rentier.

La rândul său arendașul exploata moșia arendată prin sistemul dijmei, astfel că în arendăsie se împletește sistemul feudal-dijmic cu cel capitalist, arenda plătită moșierului.

Arendăsia a amplificat exploatarea țăranului .....arendașul urmărea să abțină pe lângă arenda plătită moșierului și propriul lui beneficiu. Ea va constitui alături de dijmă cauza a unor frământări sociale, în deosebi în 1907.

În Transilvania – spre deosebire de celelalte părți ale țării – arendăsia a fost slab dezvoltată în majoritatea cazurilor proprietarii își lucrau pământul în gospodării proprii .

Pauperizarea țărănimii concretizată în lipsa de inventar agricol a făcut imposibilă folosirea sistemului de dijmă iar răspândirea mașinilor agricole inclusiv cele cu aburi a determinat creșterea sistemului muncii salariale.

La începutul secolului XX, în agricultura României preponderent era sistemul muncii capitaliste, față de sistemul muncii în dijmă. Dar preponderența relațiilor de producție capitalistă aveau loc nu prin dominarea noii proprietăți pur capitaliste, ci în cadrul împletirii relațiilor de producție semifeudale, încă puternice, cu cele capitaliste .

7.2. Apariția și evoluția agriculturii românești cu caracter lucrativ – comercial în perioada de după reformele agrare până la 1914

Un alt aspect important al dezvoltării capitalismului în agricultură I-a constituit schimbările în caracterul producției agricole ca urmare a orientării ei tot mai mult spre piață atât internă, dar mai ales externă.

- I. Schimbările produse în producția agricolă au fost în legătură directă cu:
- II. Înlocuirea treptată a relațiilor feudale cu cele capitaliste
- III. Modificările intervenite în structura internă a proprietății, a muncii

Cererii crescândă de materii prime pentru industrie, de produse agricole pentru consumul intern și de cererile tot mai mari venite de pe piața de export.

Agricultura noastră de după reformă, sub aspectul producției, trece de la o economie naturală la una de mărfuri, adică la o economie comercială .

Deci a continuat să fie o agricultură dezvoltată pe bază extensivă și cerealieră; apar fenomene și procese noi cu manifestări ce pun în evidență caracterul comercial-capitalist astfel:

1.- Creșterea suprafețelor cultivate cu cereale

Suprafața de grâu și porumb a crescut în România veche între 1896-1900, de peste două ori, iar cele cu ovăz de patru ori. Această creștere a suprafețelor cultivate s-a făcut prin desecări, dar mai ales defrișări și reducerea terenurilor de pământ. Totuși productivitatea muncii a crescut foarte puțin – raportată la suprafața agricolă.

Dacă suprafața cultivată cu grâu a crescut în perioada 1896-1900 cu 223%, producția de grâu a crescut în aceeași perioadă cu 203%, aceasta fiind o dovedă certă a slabei productivități a muncii în

agricultură. În general suprafața agricolă a crescut în perioada 1860-1906 cu 219%, creșterea făcându-se pe seama fânețelor și păsunilor.

2. – Creșterea producției de mărfuri

Această creștere este legată, fără îndoială, de sporirea suprafetelor agricole, dar factorul important al acestei creșteri ține de cererile tot mai mari ale pieței interne și externe.

Piața internă pentru mărfurile agricole s-a dezvoltat datorită creșterii numărului orașelor, a populației orășenești și mai ales a constituirii unor centre industriale, fapt ce va schimba raportul dintre numărul muncitorilor populației urbane și cel al țăranilor. Deasemenea creșterea producției interne este determinată de sporirea necesităților de materie primă pentru industrie, în special în industria textilă, prelucrarea pieilor, alimentară, a alcoolului. La aceasta se adaugă dezvoltarea rețelei de transport, în special feroviară, fapt ce a facilitat circulația mărfurilor agricole.

Un indiciu al creșterii producției de mărfuri cerealiere îl constituie construcția de silozuri. Silozurile au o mare importanță pentru dezvoltarea producției de cereale-marfă deoarece simplificau procesul de depozitare, selecționare și de vânzare a cerealelor, reducând cheltuielile cu aceste operații. Silozuri cu o capacitate de peste 50.000 t s-au construit la Brăila, Galați și mai târziu Constanța. Ele au favorizat marea producție capitalistă și defavorizau pe micii producători prin impunerea unor anumite norme calitative.

3.- Creșterea exportului de cereale

În vechea Românie, în perioada 1896-1900, exportul de grâu a crescut față de perioada 1862-1866 cu 189%, iar exportul de porumb cu 283%. Din volumul mărfurilor exportate, cerealele au constituit aproape 79%. În legătură cu exportul de porumb trebuie menționat că România a ocupat, înainte de primul război mondial, unul din primele locuri în lume.

4.- Creșterea culturii plantelor tehnice

Plantele tehnice (in, cânepă, floarea-soarelui, tutun, sfeclă de zahăr) creșterea suprafetelor cultivate s-a făcut în legătură cu dezvoltarea industriei, întrucât ele constituie principala materie primă; suprafața cultivată cu plante tehnice s-a dublat.

5.- În strânsă legătură cu dezvoltarea culturii plantelor tehnice s-a aflat industrializarea produselor agricole.

În anul 1901 existau în țara noastră 7 fabrici de zahăr, 3 fabrici de ulei mari și 80 mici, 43 distilerii de spirit. Îndustrializarea produselor agricole, pe lângă faptul că impune creșterea cantitativă a producției plantelor tehnice - impune și creșterea calității acestora.

6.- Una din manifestările caracteristice agriculturii cu caracter comercial a fost specializarea diferitelor regiuni în anumite culturi.

Astfel, în susul Dunării existau regiuni cerealiere, în nordul Moldovei culturi de cartofi, în județele Roman, Putna, Botoșani, Dorohoi, culturi de sfeclă de zahăr, în sudul Munteniei culturi de tutun, în judeul Ilfov, Prahova, Constanța și în interiorul marilor orașe, legume și zarzavaturi.

Această specializare nu este absolută; specializarea trebuie înțeleasă în sensul că în zona respectivă culturile respective erau mai răspândite, aveau o greutate specifică mai mare decât în celelalte regiuni ale țării.

În Transilvania specializarea a fost mai pronunțată.

Specializarea regiunilor în producerea unor anumite culturi a avut ca rezultat o intensificare a schimbului, o largire a pieței interne, o stimulare a progresului tehnic concretizată într-o mai mare măsură a mașinilor, îndeosebi în cultivarea plantelor tehnice. Deasemenea, în zonele specializate au apărut numeroase fabrici pentru prelucrarea materiilor prime.

Transformarea agriculturii într-o agricultură cu caracter comercial a dus la adâncirea diviziunii sociale a muncii, a diferențierii țărănimii întrucât ea presupunea folosirea unor unelte specializate pe care țărani, micii producători nu le dețineau.

7.3. Procesul diferențierii țărănimii. Criza agrară de la sfârșitul secolului XIX – Răscocala de la 1907 și consecințele economice.

Procesul de diferențiere a țărănimii înseamnă scindarea acesteia, descompunerea ei dintr-o clasă omogenă în pături diferite cu interese diferite. Acest proces este rezultatul acțiunii legii valorii în condițiile producției de mărfuri capitaliste. Procesul de diferențiere a țărănimii a început încă din feudalism, dar el se va accentua și aprounda în capitalism. Acest proces a avut la bază pământul, pierderea completă sau parțială a acestuia, el fiind de regulă însoțit și de pierderea inventarului agricol.

1. Înșăsi reforma din 1864, prin repartizarea pământului în funcție de numărul vitelor de muncă, a generat diferențierea țărănilor.
2. Politica de credit și fiscală au înrăutățit situația țărănilor accentuând diferențierea. Acest proces a fost mai intens în Transilvania, el având ca rezultat crearea satelor.
3. La acest proces aşa cum am mai precizat a contribuit transformarea agriculturii cu caracter comercial, specializarea, introducerea progresului tehnic.

Din punct de vedere social însă diferențierea țărănimii era un proces progresist, deoarece crea condiții favorabile dezvoltării capitalismului.

- eliberarea forței de muncă din agricultură și orientarea acesteia spre industrie a dezvoltat piața forței de muncă.
- dezvoltarea forței de producție în agricultură prin necesitatea introducerii progresului tehnic care să suplimească lipsa forței de muncă plecate.
- accentuarea sensibilității sociale prin ruperea vechilor rânduieli patriarhale și ieșirea din imobilismul vieții rurale feudale.

Către sfârșitul secolului XIX piața europeană occidentală a fost lovită de o puternică criză agrară ca urmare a aruncării pe piață din S.U.A., Rusia, India, a unei mari cantități de cereale la prețuri foarte ieftine.

Această cauză a avut unele efecte complexe și contradictorii asupra economiei românești:

- a determinat mari pierderi financiare la exportul de cereale
- a stimulat însă industrializarea producției agricole ca urmare a scăderii exportului
- a stimulat specializarea și introducerea progresului tehnic pentru scăderea prețului
- a înrăutățit situația țăranilor datorită tendinței de obținere de către arendași și moșieri a unui preț scăzut al producției agricole.

Nedreapta împărțire a pământului, pauperizarea țăranimii, învoielile agricole neechitabile au generat marea răscoală din 1907.

După 1907 s-a adoptat o nouă legislație agricolă:

- s-a interzis practicarea "dijmei la tarla", arendarea putându-se face numai în bani sau în numai în produse dar nu și în bani și produse.
- legea învoielilor din decembrie 1907 a impus un preț minim pentru muncile agricole efectuate de țărâni și un preț maxim pentru arendarea pământului și a păsunilor.

Pentru aceasta se formau comisii județene în care intrau țăranii și moșieri ce stabileau aceste prețuri.

În aprilie 1908 s-a adoptat o lege prin care se interzicea crearea trusturilor arendășești, stabilindu-se suprafața maximă de arendare de 4.000 ha.

În iulie 1908 s-a creat Casa rurală - societate pe acțiuni ce avea ca scop cumpărarea pământului de la moșieri și vinderea lui în loturi de 5 ha țăranilor.

Deasemenea ea acorda țăranilor credite pentru luarea în arendă a pământului de la moșieri sau stat, deși legiuirile agrare dintre 1907-1912 nu au rezolvat deplin situația țăranilor, ele au înălțurat unele relații semifeudale ca: interzicerea dijmei la tarla, a învoielilor agricole, a impus niște prețuri minime și maxime. Abia în 1921, odată cu reforma agrară, se va produce o cotitură radicală în situația țăranilor.

VIII. EVOLUȚIA COMERȚULUI, A CIRCULAȚIEI BĂNEȘTI A CREDITULUI ȘI A FINANȚELOR PUBLICE ÎN PERIOADA 1879- 1914

8.1. Formarea și consolidarea pieței naționale

8.2. Evoluția comerțului interior și exterior românesc în perioada (1877-1914)

8.3. Circulația bănească. Formarea sistemului monetar național

8.1. Formarea și consolidarea pieței naționale

Una din condițiile importante în formarea și afirmarea economiei capitaliste a constituit-o crearea pieței naționale și apoi consolidarea ei.

Procesul formării pieței naționale este un proces istoric, de lungă durată, el realizându-se în mod treptat și fiind rezultat al puternicilor legături economice și politice dintre țările române, al caracterului complementar și interdependent al economiei lor. Elemente și manifestări ale pieței naționale românești s-au înfăptuit înaintea realizării unității teritoriale. Strânsele legături și schimburi dintre negustori și producătorii din cele trei țări române, privilegiile comerciale acordate de unii domni și voievozi români ca Mircea cel Bătrân, Ștefan cel Mare, Iancu de Hunedoara, Vasile Lupu, Moțu Basarab, Gheorghe Racotzy și Mawi au ales actul unirii înfăptuit de Mihai Viteazul, au creat încă din perioada feudală premisele înfăptuirii pieței naționale. Odată cu afirmarea economiei de tip capitalist – formarea pieței naționale a constituit o cerință obiectivă, o condiție a însăși modului de producție capitalist.

Un prim pas în cadrul acestui proces l-a constituit abolirea la 1 ianuarie 1848 a barierelor vamale dintre Țara Românească și Moldova. Prin acest act s-a largit sfera circulației mărfurilor trecându-se de la stadiul pieței de tip provincial la cel național. Odată cu formarea statului național (1859), piața națională ia dimensiuni noi și intră într-o nouă etapă. În aceste noi condiții piața economică se bazează, se sprijină pe unitatea teritorială, dar unirea din 1851 nu a rezolvat în totalitate aspectele structurale, organizatorice și funcționale ale pieței naționale. Lipsa independenței politice făcea ca marile puteri europene să considere Principatele Române ca parte integrantă a sferei economice a imperiului otoman, să nu le considere entități distințe economice și politice.

Pentru a contracara această situație peste capul Imperiului Otoman și chiar a marilor puteri statul român și domnitorul său A.I.Cuza au luat măsuri hotărâte menite să consolideze și să afirme identitatea economică și politică a țării – independența ei.

În cadrul acestor măsuri se înscriv:

- desființarea barierelor vamale la export;
- îngrădirea și interzicerea practicării de către străini a comerțului fără aprobarea domnitorului;
- adoptarea în iunie 1874 a legii vămilor;
- încheierea unor convenții comerciale cu unele state europene fără asentimentul Porții;
- unificarea administrativă din 1862, reforma agrară din 1864, legea din 1867 pentru înființarea sistemului monetar național și monedelor românești, înființarea camerelor de comerț și industrie în 1864- au constituit măsuri prin care s-a afirmat și consolidat piața națională până la dobândirea deplinei independențe politice din 1877.

Cucerirea independenței de stat în 1877 a marcat începutul unei noi etape în afirmarea și consolidarea pieței economice, a noilor relații de producție. În noile condiții politice s-a putut adopta o politică economică protecționistă în corespondență cu interesele naționale ale țării; politică ce va lărgi și consolida piața națională. Cu toate acestea au existat și factori ce au format dezvoltarea pieței naționale atât interne cât și externe cum ar fi:

- menținerea în continuare în afara țării a unor importante provincii românești, Transilvania, Banat, Basarabia, Bucovina;
- transformarea acestor provincii românești de către puterile deținătoare în surse de materii prime și piețe de desfacere pentru propriile lor interese, fapt ce a împiedicat crearea complexului economic național;
- pătrunderea capitalului străin în economia românească și transferul peste graniță a unor importante resurse financiare și materiale;
- impunerea de către marile puteri europene a unor convenții comerciale dezavantajoase României (convenția cu Unguri, cu Anglia, Franța etc.)
- menținerea în special în agricultură a unor puternice feudale (dijma, uneltele agricole);
- slaba putere de cumpărare a maselor Marea Unire din 1918 va desăvârși formarea statului național român și cu aceasta și piața națională înălăturând totodată mulți dintre factorii frânotori ai pieței naționale, ai dezvoltării economice.

8.2. Evolutia comerțului interior și exterior românesc în perioada (1877-1914)

Un important factor în afirmarea economiei românești dar și în probarea capacitatei și a gradului său de dezvoltare l-a constituit comerțul. Comerțul constituie barometrul economiei naționale, un factor de realizare al acesteia, de stimulare a dezvoltării sale. Nivelul comerțului reflectă în mare măsură gradul dezvoltării economiei naționale, competitivitatea acesteia. Caracterul de marfă al economiei românești a determinat adaptarea comerțului la cerințele capitalismului din această perioadă.

O primă modificare în cadrul comerțului românesc l-a constituit accentuarea procesului de scindare a lui în comerț cu ridicata și comerț cu amănuntul.

Comerțul cu ridicata era un comerț specializat cu produse industriale și agricole care se făcea în cantități mari și care avea loc între producătorii mari și negustori, comercianții mari. Formele sale mai vechi, care erau și forme ale comerțului cu amănuntul, bâlciurile, iarmaroacele, periodice și-au dovedit valabilitatea și în noile condiții și au continuat să-și desfășoare activitatea. Alături de aceste forme mai vechi către sfârșitul secolului XIX apar și forme noi – comerțul pe bază de monstre în comerțul de bursă. Prima formă – comerțul pe bază de monstre s-a dezvoltat mai ales în legătură cu comerțul exterior. Comerțul de bursă s-a dezvoltat mai târziu la noi decât în țările europene apusene – și s-a organizat prin legea din iunie 1881. Obiectul comerțului de bursă l-a constituit în special comerțul cu cereale. Bursele comerciale s-au constituit în principalele orașe porturi Giurgiu, Brăila, Constanța – porturi unde se depozita și desfăceau cea mai mare parte a cerealelor românești. În vederea facilitării și stimulării comerțului de bursă s-au legiferat și introdus instrumente moderne de circulație specifice capitalismului: , cecul, mandatul. În același sens a actionat și introducerea sistemului zecimal de măsuri și greutăți, organizarea unor instituții de către stat printru controlul instrumentelor de măsură, greutăți, lungime precum și organizarea expozițiilor comerciale și începutul folosirii reclamei comerciale. Expoziției naționale și județene de produse agricole și industriale au fost organizate încă din timpul lui A.I.Cuza 1865 – când la Iași s-a deschis o expoziție națională.

Reclama comercială a luat o amploare mare către sfârșitul secolului XIX- fiind folosită de producătorii și comercianții romani și străini în ziare și reviste specializate în publicitate „Publicitatea Română”, „Anoncitorul central”.

Un aspect nou ce apare în comerțul românesc către sfârșitul secolului și care probează evoluția sa, l-a constituit înființarea **societăților anonime comerciale**. Prima societate s-a format în 1894 iar până la primul război mondial s-au mai înființat 60 de asemenea societăți anonime comerciale.

Comerțul cu amănuntul a continuat să se dezvolte mijlocind legătura între comerțul cu ridicata și consumatori, sau între micii producători și consumatori. Vechile sale forme – bâlciurile, oboarele săptămânale ce concentrau o parte însemnată a comerțului local și regional cu produse agricole, meșteșugărești, ale industriei carnice- continuă să se practice. Dezvoltarea mijloacelor de transport în special a căilor ferate, ieftinirea generală a transportului va diminua importanța comerțului cu amănuntul periodic în favoarea celui permanent concentrat în magazinele orășenești și prăvăliile sătești.

În modul urban – se răspândește și se adâncește specializarea magazinelor, apărând magazine pe grupe de produse- alimentare, textile, obiecte meșteșugărești, de uz casnic, pielărie. Acest proces va fi mai avansat în Transilvania . În sate, magazinele negustorești cu amănuntul au de regulă un caracter universal, prin ele desfăcându-se o gamă variată de produse. Paralel cu comerțul

cu amănuntul – periodic și cel stabil permanent – se practică și **comerțul ambulant** de către micii negustori, țărani sau meșteșugari care cutreieră satele și orașele desfăcând o diversitate de mărfuri.

Ca un element nou al comerțului cu amănuntul se includ magazinele care apar pe lângă întreprinderile industriale care desfac propriile produse și aprovizionează și cu alte mărfuri proprii, personal.

Comerțul exterior reflectă și el structura economiei naționale și gradul dezvoltării sale. În perioada analizată comerțul exterior românesc se caracterizează în mare prin:

- o creștere continuă a volumului său cu excepția perioadei 1897-1907 – adică a crizei agrare când a avut loc o restângere a sa.

- sporirea într-un ritm mai scăzut a importului față de export. Aceasta s-a datorat convențiilor comerciale încheiate pe baza liberului schimb care a stimulat importul fiind exportul;

- evoluția contradictorie a balanței comerciale: între 1862-1876 –balanța comercială a fost excedentară, 1877-1899 – deficitară, iar din 1900 cu excepția anilor 1904 și 1909 când s-au înregistrat deficite – excedentară. În general excedentele s-au datorat exportului de cereale iar după 1900 – de petrol și lemn. Deficitul s-a dezvoltat în special aplicării convenției comerciale cu As-Unguri și crizei agrare;

- comerțul practicat (exterior) sub aspectul prețurilor a fost neechivalent, mărfurile românești se vindeau cu un preț sub cel mondial, iar prețul produselor importate era mult mai mare decât cel al celor exportate.

- diferența între sumele încasate la export și cele plătite la import pe lângă prețurile sub valoare practicate se datorează și structurii comerțului românesc

- exportator de materii prime și rar prefabricate și importator îndeosebi de produse finite industriale, instalații, echipamente tehnologice etc.

Excedentul balanței comerciale datoră nu valori ci cantități mari de produse exportate și mult reduse importate.

-Sub aspectul structurii pe țări, până la 1877 Turcia ocupa primul loc, apoi pe parcursul concurenței comerciale cu As.-Ungaria locul intim a fost ocupat de această țară, urmată de Anglia, Franța. După 1886 – Germania va trece pe primul loc urmată de As.-Ungaria. După 1900- aria relațiilor comerciale va include și țări noi Belgia, Olanda, Italia, Finlanda alături de mai vechile Franța, Anglia. În preajma primului război mondial în comerțul cu România apar Sua, Italia.

8.3. Circulația bănească. Formarea sistemului monetar național

Până în deceniu al șaptea al sec.XIX în țările române, circulau circa 75 de feluri de monede de cea mai variată proveniență și la cursuri diferite. Încercarea lui Cuza de a crea o monedă națională romană s-a lovit de puternica opozitie a imperiului otoman. Această problemă avea să se soluționeze abia în 1867 – prin adoptarea „Legi pentru influențarea sistemului monetar național și

pentru fabricarea monedelor naționale". Prin această lege s-a adoptat sistemul monetar zecimal și metric – al Uniunii Monetare latine. Unitatea monetară adoptată era leul divizat în 100 de bani. Denumirea de „leu” provine de la Lowenthaler - leu monedă bătută în Țările de Jos în secolul al XVI-lea și care se răspândește în același timp în țările române. Sistemul monetar românesc era bimetalist – aur și argint. Acest sistem a pus capăt haosului monetar, a ușurat tranzacțiile, a implusionat comerțul și legăturile cu alte state, a constituit un element de început al independenței economice. În 1877 în timpul războiului s-au emis și bani de hârtie sub forma biletelor ipotecare.

În 1980 s-a înființat Banca Națională care va emite sistematic bilete de bancă. Începând din 1892 s-a renunțat la sistemul bimetalist, adoptându-se cel monetar prin retragerea monedelor de argint în circulație rămânând hârtiile monede și leul de aur ca monedă folosită și în tranzacțiile bancare 1 leu= 322 mgr.aur.

Până la unirea din 1918, Transilvania nu a dispus de un sistem monetar propriu, pe teritoriul ei au circulat monede austriece și maghiare.

Creditul. Dezvoltarea capitalismului trebuia și de crearea unui sistem de credit ieftin și sigur. Până la crearea sistemului de credit național, creditul era asigurat de cămătari și zarafi care percepeau însă o mare dobândă 30-40% pe termen scurt – fapt ce frâna dezvoltarea economică și facilita pătrunderea capitalului străin interesat în obținerea unor mari profituri. În 1864 s-a înființat CEC-ul iar din 1870 cooperative de credit la orașe – denumite „Economia”. Tot din 1870 începe înființarea societății de asigurare „Dacia”, „România”.

Creditele financiare urbane și rurale

Creditul se bazează pe ipotecarea unor valori materiale (moșii, case, stabiliment industrial etc., la o valoare mai mare decât creditul acordat. Pentru asigurarea creditelor pentru agricultură începând din 1881 în fiecare județ au fost înființate case de credite agricole cu capital de stat și particular. Ele acordau împrumuturi de până la 1000 lei pe un termen de 9 luni cu 10% dobândă fapt ce a contribuit la crearea de fonduri necesare modernizării inventarului agricol, la dezvoltarea agriculturii, dar și la stratificarea socială a țărănimii până în 1914 – numărul societăților bancare a ajuns la 214 de 30 în 1901. În formarea sistemului bancar de credit un rol important la jucat Banca Națională. Dar în preajma primului război mondial din întreg capitalul bancar – 60 % era deținut de capitalul străin.

În Transilvania – sistemul bancar și de credit era dominat de capitalul austriac și maghiar – băncile de aici erau sucursale ale celor din Viena și Budapesta. Burghezia română în general români erau excluși de la sistemul de credit și în consecință au creeat propriile lor bănci Albina, Ardeleana din Făgraș un rol important l-a avut banca Albina care prelua și finanța și operațiunile comerciale dintre România și Transilvania. Cu toate piedicile puse- români care formau majoritatea populației din Transilvania au vrut până în 1914 să-și creeze 214 bănci dar în comparație cu numărul populației ele erau puține – ungurii dispuneau de 463.

Finanțele publice. Modernizarea finanțelor publice a început odată cu Regulamentele Organice continuante cu Convenția de la Paris 1858 și unificarea fiscală din 1862. Deci legislația

adoptată asigura o sporire a veniturilor bugetare statului – generate de aşezarea pe o bază mare a mecanismului economiei şi formarea suprastructurii capitaliste. La aceasta s-a adăugat marele efort finançiar făcut în războiul de independență din 1877. În consecință cu exercițiile bugetare până la 1900 au fost deficitare. După 1900 s-au adoptat noi măsuri prin care intenția de impozit s-a egalizat fiind impusă şi categorii privilegiate fapt ce va determina ca bugetele să fie excedentare. La aceasta a contribuit în mare măsură datoriile publice făcute de stat atât pe piața internă cât şi externă. Primul împrumut extern a fost făcut în 1864 la o bancă engleză. După venirea regelui Carol împrumuturile au fost orientate spre Germania . Aceste împrumuturi au fost foarte grele pe lângă marea dobândă plătită, ele erau însotite de concesionarea în special de terenuri petroliere şi minere, servicii de navigație fluvială şi maritimă. Cea mai mare parte a datoriei publice a României era externă 88%. Deși datoria publică a României până în 1914 a crescut, ea a fost mai mică ca a Franței, As.Ungariei, Germaniei întrecând-o pe cea a Bulgariei, Serbiei, Rusiei. În ajunul primului război mondial datoria publică a României a ajuns la 1,866 miliarde lei aceasta fiind accelerată de cheltuielile militare datorită profilării conflictului mondial.

IX. CAPITALUL STRĂIN ÎN ROMÂNIA PÂNĂ LA PRIMUL RĂZBOI MONDIAL

- 9.1. Premisele pătrunderii capitalului străin în România**
- 9.2. Începutul și căile pătrunderii capitalului străin în România**
- 9.3. Consecințele pătrunderii capitalului străin în economia României**

9.1. Premisele pătrunderii capitalului străin în România

Un proces mult controversat cu care s-a confruntat și se confruntă și astăzi economia românească l-a constituit prezența capitalului străin. Mulți economisti au considerat și consideră prezența capitalului străin o soluție necesară ieșirii din criză a unor economii slabe sau aflate în perioade de tranziție. Alții, dimpotrivă, o cale de..... străinătății a economiei naționale. Utilizarea în sine a capitalului străin nu este un element negativ, de el s-au folosit și se folosesc și astăză numeroase economii și chiar economii puternice înfloritoare. Important este însă modul cum este utilizat acest capital, condițiile și volumul în care el pătrunde în economie și acționează, posibilitățile de control ale statului asupra sa.

Pătrunderea capitalului străin în economia românească a fost impusă și favorizată de o serie de factori interni și externi.

1. Slaba acumulare primitivă a capitalului

Așa cum se știe procesul acumulării primitive a capitalului în țările române a avut loc mai târziu decât în Europa apuseană, s-a desfășurat lent, într-un volum mai mic care nu a avut posibilitatea să satisfacă nevoia de capital a unei economii aflate pe drumul evoluției capitaliste. Pe acest fundal s-a declanșat un alt factor intern care a alimentat pătrunderea capitalului străin.

2. Situația grea financiară a țării

Aceasta este o problemă acumulată în timp care s-a manifestat cu deosebită putere în perioada de tranziție de la economia feudală la cea capitalistă. Asemenea situație era generată de însăși:

a). legislația financiară a țării care era asemănătoare cu cea din perioada reglementară, care practic, a menținut până aproape de sfârșitul secolului al XIX-lea privilegii fiscale de care se bucură clasele dominante. Sarcinile fiscale ale țării nu erau echitabil aşezate principalii producători (țăranii, negustorii, meseriașii) erau și principalii contribuabili, moșierimea era parțial impusă.....importante privilegii fiscale. Acest fenomen a avut o dublă consecință. Pe de o parte sistemul de impozite nu era suficient pentru formarea și omogenizarea bugetului țării, pe de altă parte el era o frână în calea producătorilor direcți în realizarea acumulării și a folosirii sale eficiente în economie.

b). legislația unui sistem modern de credit. Deși în țară se aflau resurse financiare importante – capitalul cămătăresc - acesta prin proveniență și rol nu era legat de noul mod de producție, ci dimpotrivă se opunea acestuia. Principalul scop al capitalului cămătăresc nu erau investițiile întrucât acestea cereau timp, un volum mai mare de capital iar profitul era mic. Scopul său era doar împrumutul care prin sistemul de mari dobânzi aduce importante venituri. Mai mult el se opunea unor măsuri de modernizare capitalistă a economiei pentru că acestea veneau în contradicție cu rolul său. Astfel el se opunea creării unui sistem de monede naționale unice întrucât ar fi pierdut importante resurse prin speculațiile valutare. De asemenea se opunea creării unui sistem modern de credit, întrucât pierdea importanți clienți, țărani, meseriași, proprietari de pământ și importante sume de bani din dobânzi. Chiar dacă am presupune că acest capital cămătăresc ar fi jucat un rol constructiv pentru economie, totuși el nu era în măsură – datorită volumului dar mai ales a percepereilor semifeudale pe care funcționa – să rezolve necesarul de capital cerut de o economie de tip capitalistă sau pe cale de trecere la o asemenea economie.

c). Situația finanțieră a țării se datora și inexistenței unui sistem modern bancar și de credit bazat pe principiul capitalist. La noi în țară sistemul bancar și de credit s-a întrupat abia în deceniul al șaptelea al secolului XIX, și în cea mai mare măsură era un capital străin.

3. Cheltuielile necesare pentru menținerea și echilibrarea bugetului de stat și modernizării țării, care au favorizat pătrunderea capitalului străin

Sistemul de impozit inechitabil și insuficient nu era în măsură să asigure cheltuielile minime și cele necesare echilibrului. De aceea se recurgea la diferite soluții cum erau împrumuturile externe sau împrumuturile de la băncile străine care astfel pătrundeau cu capitalul lor în țară.

Procesul de modernizare al țării impus de trecerea la dezvoltarea capitalistă a fost și el o sursă de pătrundere a capitalului străin. De exemplu realizarea unei rețele minime de căi ferate s-a făcut prin concesionarea construcțiilor unor consorturi cu capital străin - austriac, englez, german – sau numai pentru emiterea monedei naționale – 1869 – suma necesară depășea de 12 ori bugetul Principatelor din 1858. Deși economisti și politicieni români ai epocii aveau rezerve în legătură cu prezența capitalului străin, a pericolului de infundare a economiei, totuși necesitățile au impus apelarea la creditul și capitalul străin.

4. Factori externi. Politica de dominație dusă de marile capitaluri asupra țărilor mici și mijlocii, aşa cum era și România.

La început pătrunderea capitalului străin s-a făcut pe calea împrumuturilor făcute de regulă către stat, împrumuturi în urma cărora prin sistemul de dobânzi realizau mari venituri. Trebuie să recunoaștem că până în 1864 Principatele nu întruneau condițiile necesare implantării capitalului în economie:

- astfel – nu exista siguranța recuperării capitalului, a beneficiilor și a dobânzilor datorită instabilității politice și chiar a suveranității otomane;

- b) Bogățiile țării erau necunoscute, altele erau greu exploataabile și exportabile sau altele interesau în mică măsură. Capitalul străin, mai ales că ne aflăm în plin proces de combatere a sistemului colonial mondial.
- c) Inexistența și imposibilitatea înfăpturii unei politici protecționiste.
- d) Tratatele comerciale cu Turcia ce se extindeau și asupra economiei Principatelor făceau favorabilă desfacerea produselor industriale și străine pe piața românească și a unei mici atracții de investiții industriale.

După 1864, - și mai ales după 1877 și a instaurării unei politici protecționiste – 1866, când nu mai exista posibilitatea desfacerii produselor străine pe piața românească, dar și a creșterii garanților și a siguranței prin câștigarea independenței și a stabilității politice, capitalul străin a trebuit să se orienteze spre direcția investițiilor.

Necesitatea de capital ca și nevoie de contracarare a politicii economice turcești, a manifestării independenței economice a făcut ca începând cu criza guvernării români să facă eforturi pentru atragerea capitalului străin.

9.2. Începutul și căile pătrunderii capitalului străin în România

Pătrunderea capitalului străin în economia românească a fost un proces de lungă durată și treptat. Din 1829, dată când se consideră primele manifestări ale capitalului străin în economia țărilor române și până în 1914 distingem trei mari perioade diferite ca volum, intensitate, căi și domenii.

Între 1829-1964 este perioada când capitalul străin acordă prea mare importanță pieței românești, pătrunderea capitalului este individuală și mai ales sub formă de mărfuri, de intensitate și volum mic. Este perioada premergătoare importului de capital modern.

Între 1864-1877 începe efectiv pătrunderea capitalului străin la început englez, francez și apoi german. Pătrunderea se face sub forma concesiilor (de exemplu pentru construirea căilor ferate) sau a împrumuturilor de stat pentru echilibrarea bugetului și modernizarea construcțiilor statale.

Între 1888-1914, se manifestă o pătrundere masivă de capital străin îndeosebi în domeniile cheie ale economiei naționale. Există multe mijloace de pătrundere a capitalului străin în economia unei țări; unele directe, altele mai mascate. Se pot totuși desprinde câteva criterii noi principale de pătrundere a capitalului străin în România:

- investiții directe
- împrumuturi de stat externe
- concesionări.

Investițiile directe reprezintă calea esențială de pătrundere a capitalului străin ea realizându-se în special în industrie și bănci. Cu excepția fabricilor de zahăr de la Sascut și Chitila realizate cu capital anglo-franco-belgian până în 1866, capitalul străin nu a fost prea interesat plasamente industriale întrucât politica liberei concurențe dusă de România făcea rentabilă și accesibilă

pătrunderea mărfurilor industriale străine pe piața românească. În aceste condiții capitalul străin nu avea nici un interes să investească în industria românească pentru a crea întreprinderi care să le concureze propriile întreprinderi. Odată cu inaugurarea în 1886 a protecționismului vamal și în 1887 a încurajării industriei naționale, capitalul străin s-a văzut învoit să adopte o nouă soluție – aceea de investiții directe – bucurându-se de avantajele legilor de încurajare a industriei, de plata ieftină a materiei și forței de muncă autohtone. Domeniile preferate erau fără îndoială cele unde aceste materii prime erau din abundență – industria alimentară (zahăr, alcool, forestieră, hârtie, celuloză, material de construcție iar către sfârșitul secolului după cunoașterea resurselor și a creșterii necesităților pe piața mondială – petrolul.

Dominant îndeosebi după venirea lui Carol va fi capitalul germano-austro-ungar în petrol. Se crează mari societăți petroliere..... Aurora, către primul război mondial își face simțită prezența și capitalul american ce crează societatea. În preajma primului război mondial situația capitalului străin se prezinta astfel.

- 80% din capitalul societăților pe acțiune era capital străin – cel mai mult în industria petrolului 72,1%
- după proveniență, primul loc îl ocupa capitalul german 65%. Capitalul românesc se situa pe locul 3 după cel olandez dar ocupa un loc minor în producția și rafinarea petrolului el fiind întrecut de cel englez.

Băncile au constituit și ele o cale de pătrundere a capitalului străin, fiind de fapt înaintea investițiilor directe. Pătrunderea banilor cu capital străin a fost facilitată de existența în secolele IV-VI a caselor de bancă care de fapt erau create tot cu capital străin.

Capitalul străin a creat în primul rând bănci comerciale: Marmorosch Bank, Banca Comercială Română, Banca de Credit Român, Banca Generală Română. Aceste bănci vor inaugura participarea capitalului bancar în industrie.

Împrumuturile o cale principală de pătrundere a capitalului străin realizându-se de către stat la diferite bănci sau grupuri de bănci.

Cauzele care au determinat aceste împrumuturi au fost:

- echilibrarea bugetului național;
- modernizarea economiei și instituțiilor publice;
- întărirea monedei naționale.

Primul mare împrumut extern a fost realizat în 1864 la o bancă engleză în valoare de 916 000 lire sterline. Împrumutul a fost folosit pentru:

- plata despăgubirii proprietarilor în urma reformei din 1864;
- înzestrarea armatei;
- alte cheltuieli publice.

Cu excepția unui împrumut – în 1866 – până la cucerirea independenței nu s-au mai realizat alte împrumuturi externe. După dobândirea și recunoașterea independenței de stat s-au obținut împrumuturi mult mai importante. După 1880 statul român a practicat împrumuturile de conversiune

determinate de necesitatea plăririi unor împrumuturi mai vechi și a dobânzilor. A avut loc și o modificare a surselor de contactare a împrumuturilor. Dacă prin 1880 băncile Londrei și Parisului asigura cea mai mare parte a împrumuturilor treptat acestea vor fi înlocuite de un consorțiu german din Berlin și transferat. Această situație trebuie pusă pe seama:

- plasării capitalului englez în marea său imperiu colonial creat în această perioadă;
- izbucnirea războiului anglo-bur și a scondoului francez – Dreyfuss au creat neliniște și nesiguranță în lumea finanțelor;
- orientarea spre Germania imprimată de regele Carol.

Datoriile externe ale României au crescut în perioada 1864-1914 de 10 ori. Din totalul de datorii ale statului român 89% din acestea erau către băncile străine, 62% către Germania, 33% către Franța, Belgia, Olanda, Elveția.

De regulă pe lângă marile dobânzi percepute, împrumuturile acordate cu condiția conlucrării cu întreprinderile din țara respectivă, germană de regulă, cu achiziționarea materialelor, a utilajelor. Așa a fost cazul cu împrumutul acordat pentru construcția căilor ferate, care obliga statul român să cumpere materiale din Germania, să conlucreze cu utilaje germane și să achiziționeze armament și muniție din Germania.

După obținerea independenței de stat marile bănci profitând de situația economică dificilă a României au început să condiționeze acordarea împrumuturilor de concesionarea unor activități economice prin bogățiile țării – în primul rând petrolul. Până la primul război mondial cea mai importantă concesie a fost cea a construcției căilor ferate – dar până în 1890 – România a reușit să-și răscumpere căile ferate din mâinile capitalului străin. În anul 1899 pentru un împrumut făcut de capitalul german acesta a încercat să oblige statul român să-i concesioneze terenuri petroliere, dar opoziția fermă a guvernului și concurența făcută de societatea germană Standard-Oil, a obligat capitalul german să se mulțumească doar cu concesionarea veniturilor obținute din vânzarea hârtiei de țigarete pentru 12 ani și 7 luni.

Nici Transilvania nu a fost scutită de pătrunderea capitalului străin. Încă de la începutul capitalismului ea s-a aflat sub influența capitalului austriac, iar după 1900 și a celui german.

Căile de pătrundere au fost aceleași ca și în România, în schimb domeniile au fost altele: industria minieră și metalurgică, iar către sfârșitul secolului către industria prelucrătoare forestieră, chimică, hârtie.

9.3. Consecințele pătrunderii capitalului străin în economia României

Pătrunderea capitalului străin în economia țării noastre a avut efecte pozitive, dar în cea mai mare măsură negative:

Pozitive:

- valorificarea unor resurse naturale
- creșterea producției în unele ramuri ale economiei (alimentară, bunuri de consum)

- sporirea exportului de mărfuri
- modernizarea unor ramuri economice și a unor instituții

Consecințele negative au fost predominante și cu efecte grave:

- Plasamentul de capital s-a făcut preferențial doar în anumite ramuri și în special spre materiile prime (petrol, cărbune, lemn). Aceste materii prime însă nu erau folosite, cu excepția parțială a Transilvaniei, în economia României ci pentru întreprinderile străine, după care erau valorificate la prețuri superioare ca produse finite.
- Plasarea preferențială a capitalului a dus la o dezvoltare unilaterală a industriei, industria chimică, metalurgică, constructoare de mașini, dar aceste materii prime erau slab dezvoltate.
- S-a accentuat dependența economică a țării față de capitalul străin, dependență ce va determina și dependența politică, concretizată prin aderarea la Tripla Alianță în anul 1883 – sub influența capitalului german.
- Scurgerea de materii prime și capital peste granițe a îngreunat acumularea internă a capitalului și deci dezvoltarea sa economico-socială.

X. ECONOMIA ROMÂNIEI ÎN TIMPUL PRIMULUI RĂZBOI MONDIAL

10.1. Economia României în perioada neutralității 1914 – 1916

Situată industriei, agriculturii, comerțului, finanțelor publice și a circulației monetare

10.2. Economia României în timpul participării la Primul Război Mondial

10.3. Pacea de la Buftea București și consecințele ei economice

10.1 Economia României în perioada neutralității 1914 – 1916

Situată industriei, agriculturii, comerțului, finanțelor publice și a circulației monetare

Declanșat în iulie 1914 prin atacarea Serbiei de As.-Ungaria el a antrenat treptat 28 de țări îuând un caracter mondial. Dacă pentru marile puteri constituise în două mari blocuri politico-militare Puterile Centrale (Germania As.-Ungaria) și Antanta (Franța, Anglia, Rusia) participarea la război urmărea reîmpărțirea coloniilor, a sferelor de influență și a piețelor, pentru statele mici și mijlocii cum era și România participarea la război a avut cu totul o altă semnificație. Statele mici și mijlocii ce au fost antrenate la marea conflagrație mondială- urmărea să-și realizeze statul național (Polonia, Iugoslavia), Cehoslovacia) sau să-și deservească unitatea și statul național cum era cazul României, mai mult decât oricare război, primul război mondial a prilejuit nu numai o mare desfășurare de forțe, ci și o uriașă încordare a potențialului economic al țărilor participante. În ajunul izbucnirii primului război mondial, capitalismul în România se afla în prima fază de dezvoltare. Sub aspect economic, România era în această perioadă o țară agrară, cu o industrie în curs de dezvoltare, dar restrânsă. În ansamblul economiei dominau relațiile capitaliste, împărtite însă cu puternice rămășițe feudale în agricultură. În fața României se puneau în această perioadă un șir întreg de probleme:

- desăvârșirea procesului de înfăptuire a statului național;
- ridicarea potențialului economic al țării;
- înfăptuirea unor reforme democratice și în special o nouă legiuire agrară care să soluționeze în țărănimii, consolidarea independenței economice și politice. În același timp datorită așezării geografice, a importanței strategice, a legăturilor și resurselor sale, România era ținta acțiunilor de expansiune economică ale monopolurilor străine, care pătrunseseră în economia țării și detineau poziții puternice. Izbucnirea războiului impunea României, legata prin tratatul din 1883 de Germania și Austria-Ungaria, să-și

precizeze poziția. Cea mai bună soluție de adoptat a fost neutralitatea. România a rămas neutră între 1914-1916, dar ea avea să se confrunte cu două mari probleme:

- a) Starea de război a influențat puternic economia țării, rupând numeroase relații, raporturi și legături economice;
- b) Pe de altă parte perspectiva intrării în război a impus măsuri de pregătire.

Odată cu izbucnirea războiului o serie întreagă de ramuri ale industriei românești s-au găsit dintr-o dată în fața unor mari dificultăți. Ramurile care exportau industria forestieră, petrolul, mineritul și altele au fost rupte de piețele lor tradiționale de export și au fost nevoie să-și restrângă treptat activitatea. Din cauza războiului marile puteri industriale din apus au introdus mari restricții la export, fapt ce făcea anevoieasă și adesea imposibilă promovarea industriei românești, a materiilor prime din import, a mașinilor, utilajelor și a pieselor de schimb. Drept urmare activitatea economică și-a restrâns activitatea, prețurile au început să crească, producția s-a redus, o parte din forța de muncă a fost concediată.

Întreruperea legăturilor economice cu puterile europene au afectat și procesul pregătirii României pentru o eventuală participare la război. Ca urmare a slabiei sale dezvoltări economice, a dependenței față de industria occidentală, România nu era în măsură să producă în interior cele necesare pregătirii militare pentru ducerea unui război la nivelul tehnicii de atunci. Înzestrarea armatei – cu toate cheltuielile făcute era insuficientă. În țară nu existau decât trei mari unități specializate în dotarea armatei Arsenalul armatei, Pirotehnia Cotroceni și Puberia dar și acestea erau dotate cu mijloace tehnice restrânse și neadaptate pentru producerea unui armament modern și în cantități suficiente. Slaba dotare tehnică și insuficiența acesteia făcea ca România să nu fie în măsură să ducă un război de lungă durată. În această situație guvernul a luat o sută de măsuri menite să asigure minimul de 30% din necesarul dotării armatei, diferența urmând a fi acoperită din import sau de la aliați. Deși în 1915 a fost creată o Comisie tehnică industrială, „transformată în Direcția generală a munților” nu s-a putut realiza nici acel minim de 30% din necesarul dotării. Cauzele acestei situații au fost: slaba dezvoltare și dotare a ramurilor metalurgice, chimice, constructoare de mașini, lipsa unor materii prime, utilaje și piese de schimb, a specialiștilor, imposibilitatea procurării din import a unor componente, materii prime, utilaje, starea de neutralitate făcea ca nici una din taberele breligerante să nu se arate dispuse să sprijine dotarea și livrarea cu materiale a României, speculațiile, evaziunile de fonduri au făcut ca o mare parte din sumele alocate pregătirii să nu-și atingă ținta. Nici pe plan intern și nici din import nu s-au procurat cele necesare armatei. Această stare a avut repercurșiuni asupra desfășurării războiului – când în pofida eroismului de care a dat dovadă – armata noastră a fost înfrântă în primele ciocniri de armatele dușmane mult mai bine înzestrate tehnic.

Sub aspectul producției, agricultura nu a avut prea mult de suferit de pe urma războiului. În schimb, războiul a adus prejudicii importului de cereale deși, statul a intervenit prin măsuri de înlesnire a comerțului exterior de cereale.

Comerțul exterior a avut cel mai mult de suferit odată cu izbucnirea războiului mondial. Închiderea strâmtorilor Dardanele și Bosfor de către turci a dat o lovitură puternică relațiilor comerciale ale României cu Anglia, Franța, Belgia, Olanda. Situația creată de război era în favoarea Puterilor Centrale care prin acordurile cu guvernul român, au absorbit, în anul 1915, 78% din exportul românesc.

Deci inițial România a adoptat restricții la import a unor produse cu excepția porumbului, până la urmă în 1915, guvernul a revenit la politica de libertate a exportului de cereale către Puterile centrale. În Germania și Austria-Ungaria statul a instalat monopol asupra importului de cereale fapt ce a făcut ca nici o cantitate și nici prețul oferit cerealelor românești să fie satisfăcătoare. Ca răspuns și România a luat măsuri similare creând în octombrie 1915 înființând „Comisia centrală pentru vânzarea și exportul cerealelor și a derivatelor”. Această comisie a primit atribuții cu caracter de monopol de stat, ea căpătând dreptul de a hotărî:

- cantitățile necesare consumului intern;
- prețuri maxime de vânzare în interior și prețuri minime la export;
- dispunea de dreptul de a face vânzării de produse agricole în străinătate;
- în atribuțiile ei intra și problema transporturilor pentru export.

Exportul de petrol a scăzut simțitor deși cererea era extrem de mare și Germania făcea mari presiuni asupra României promițându-i pentru fiecare vagon de benzină un vagon de muniții și medicamente. În perioada 1913-1915 volumul fizic al exportului românesc a scăzut de peste 3 ori.

Şi comerțul exterior a avut de suferit de pe urma declanșării primului război mondial. Cantitățile de produse oferite pieței interne au fost insuficiente, iar prețurile mari oferite la export pentru cereale și produse alimentare a determinat stocarea acestora. S-a încercat stabilirea unor prețuri maximale la produsele considerate de primă necesitate. Această măsură a avut însă o eficiență redusă datorită revizuirii periodice a lor, revizuire care aducea majorarea lor.

Deși România s-a aflat în neutralitate la declanșarea războiului, totuși aceasta a influențat finanțele publice și circulația monetară a țării. Veniturile țării au scăzut, în schimb cheltuielile bugetare au crescut, fapt ce a dus la deficite bugetare acoperite prin emisiune monetară. De asemenea, pentru a acoperi cheltuielile de înzestrarea armatei guvernul a făcut 4 împrumuturi interne în valoare de 400 milioane lei de la B.N.R. precum și unele împrumuturi recente din străinătate Anglia și Italia pentru armament.

În perioada 1913-1916 – masa monetară aflată în circulație a crescut de 3 ori, fapt ce a alimentat inflația și a condus la deprecierea leului în raport cu alte valute.

Ca o concluzie – putem aprecia că deși s-au făcut eforturi pentru pregătirea țării într-o eventualitate intrare în război; slaba dezvoltare a economiei românești în cadrul internațional neprielnic a făcut ca România să intre în Război nepregătită corespunzător.

10.2 Economia României în timpul participării la Primul Război Mondial

După doi ani de neutralitate la 15 august 1916 România a intrat în Război de partea Antantei care îi recunoștea drepturile sale asupra teritoriilor românești aflate sub stăpânirea Antantei. Ungaria a încheiat cu aceasta o convenție politică și militară. Tratatul militar prevedea declanșarea consecutivă a două ofensive militare una din Grecia la Salonic și alta pe frontul mare în Galită precum și sprijinirea României cu ornament și tehnică militară. Antanta nu și-a respectat convenția militară față de România. Ofensivele preconizate nu s-au declanșat, fapt ce a permis puterilor centrale să concentreze pe frontul românesc importante forțe umane și tehnică militară.

Armamentul și tehnica militară nu au venit la timp. După o rezistență înverșunată armata română a fost nevoită să se retragă reunind să opreasă înaintarea trupelor germane pe linia Galați-Nămoloasa-Focșani unde frontul s-a stabilizat.

În condițiile războiului economia țării a avut enorm de suferit. Mari distrugeri au fost provocate fie măde război, din rațiuni strategice militare au fost distruse sonde și instalații petroliere, întreprinderi, căi ferate, poduri – inclusiv podul de la Cernavodă, o parte din recoltă, depozite de combustibil, cereale și alimente. Teritoriul ocupat a fost supus unui jaf economic voit și sistematic.

Situată industriei – a avut mult de suferit. În teritoriul ocupat *statul major economic* – organism special constituit pentru jefuirea țării – a procedat la inventarierea mașinilor și instalațiilor ce nu au putut fi evacuate în Moldova și la trimiterea lor în țările ocupate Antanta, Ungaria, Germania, Turcia, Bulgaria. În perioada 1 dec. 1916 – 31 octombrie 1918 au fost exportate din România mașini-unelte 57475 t, 1,140809 t produse petroliere, 201153 t lemn, 936,945 t sare, 8867 t alcool, tutun. La aceste cantități trebuie adăugate cele utilizate sau consumate pe loc de administrație și dominate de ocupație. Deși, Puterile Centrale preconizau reducerea României la rolul de anexă agrară, datorită proprietății de război, ocupanții s-au străduit să refacă și să repună în funcțiune unele industrii din România. Așa de exemplu, au fost puse în funcțiune minele de cărbune, pirită, sare, fabricile de hârtie din Bușteni, Câmpulung, de zahăr de la Chitila, de bere Bragadiru, de conserve și marmeladă, morile, fabrici metalurgice.

O atenție deosebită s-a acordat refacerii industriei petroliere. Toate terenurile petroliere aparținând statului român și țărilor Antantei au trecut sub stăpânirea societăților germane. S-au constituit trei comandamente militare germane speciale pentru exploatarea petrolului și a derivatelor.

Din necesități militare – strategice, cât și pentru trimiterea bunurilor jefuite în propriile țări, ocupanții s-au preocupat și de refacerea transporturilor. Pentru exploatarea petrolului s-a construit o conductă de petrol până la Giurgiu.

În Moldova – teritoriu liber – situația industriei era foarte grea, datorită faptului că în general această zonă nu fusese industrializată având o slabă potență industrială. Se resimțea marea nevoie de materii prime, instalații, forță de muncă calificată, combustibil, produse alimentare. Instalațiile existente și cele evacuate nu puteau face față necesităților armatei și populației civile. Deși s-au întreprins măsuri de sporire a producției de petrol, cărbune, de exploatare a fondului forestier, măsuri

ce au făcut ca producția de petrol și cărbune a Moldovei să crească de 2-3 ori față de perioada antebelică, acestea erau insuficiente.

Așa de exemplu puterea de măcinat a morilor din Moldova era de 200-250 vagoane zilnic, necesitățile erau de 320 de vagoane făină și mălai.

Totuși cu eforturile interne și cu sprijinul aliaților, armata română a fost dotată cu echipament și tehnică militară modernă, cu armament automat, 12 escadrile de aviație, căști și măști de gaze, alimente și medicamente. În felul acesta, armata română reorganizată și modernizată, supusă unui regim intens de instrucție cu armament modern a putut să restaureze în vara anului 1917 armata militară.

Agricultura a avut și ea mult de suferit de pe urma războiului. Achizițiile de animale și inventar agricol, mobilizarea bărbaților, distrugerea unei părți din recoltă a afectat serios potențialul alimentar al țării.

La aceasta s-a adăugat jaful sistematic al ocupanților țării. Interesele economice au determinat puterile centrale să treacă la organizarea activității din agricultură: s-a introdus munca obligatorie a tuturor persoanelor între 14-16 ani, s-au refăcut unele căi de transport, s-au mărit suprafețele agricole cultivate din Oltenia și Muntenia. Teritoriul ocupat a fost jefuit de importante produse agricole pe următoarele căi:

- a) consemnul efectuat pe loc de armată;
- b) pachetele nelimitate trimise de membrii armatei de ocupație în țările de origine;
- c) așa-zisul "export" al produselor agricole peste granița țării fără plata de către ocupanți.

Mari cantități de cereale, animale, lână, au fost exportate în zonele ocupate între 1 decembrie 1916 – 31 octombrie 1918. Din România s-au expediat peste 2.161.105 tone de produse agricole la aceasta adăugându-se pentru întreținerea armatei de ocupație 1 milion tone cereale și circa 5 milioane vite, cornute, oi, porci, fără să mai amintim pachetele trimise de armată acasă.

Deosebit de grea a fost situația agriculturii din Moldova. Războiul a adus o mare dezorganizare a activității agricole:

- 1/3 din lucrările din toamnă nu au fost realizate datorită lipsei de forță de muncă, utilaje, animale;
- o parte din recolta anului 1916, nu a putut fi strânsă din aceleași motive.

În această situație au fost întreprinse măsuri speciale de stat:

- activitatea agricolă a fost organizată cvasimilitar;
- s-a declarat obligatorie efectuarea muncilor agricole, a efectuării culturilor și declarării stocurilor de cereale;
- a fost decretat total monopolul statului asupra comerțului interior cu cereale;
- consumul intern a fost naționalizat;
- s-au luat măsuri de reglementare a rechizițiilor, transporturilor, de import de semințe și de alimente, de repunere în funcțiune a morilor, etc.

Toate aceste măsuri nu au putut suplini marea necesitate de produse alimentare.

Finanțele, creditul și moneda

Intrarea în război a României a solicitat mari eforturi din partea finanțelor țării. Pentru a acoperi marile deficite bugetare ce în 1918 ajungeau la 1.273,2 milioane lei, guvernul a recurs la un noi împrumuturi în valoare totală de 1,2 miliarde lei. La aceasta se adaugă circulația în valoare de 1 miliard lei a .....de rechiziție. La aceasta se adaugă banii tipăriți de Banca Generală ce a căpătat dreptul să emite monedă după ocuparea țării trupele germane, în valoare de peste 2 miliarde lei – cu care după ce se cumpărau produsele de către ocupanți – practic acestea nu avea nici o valoare, nici o acoperire – banii de ocupație putând fi tipăriți la discreție.

10.3. Pacea de la Buftea București și consecințele ei economice

Cu toate victoriile obținute în 1917, încheierea păcii între Rusia și Germania a.....situația militară a României care a fost nevoită să încheie pacea de la București, mai 1918.

Această pace impusă de Puterile centrale statornicea de fapt jefuirea sistematică a României.

După natura lor, principalele prevederi din acest tratat se refereau la:

- a) cedări teritoriale
- b) petrol
- c) produse agricole
- d) transporturi și comunicații
- e) navigație și regimul Dunării
- f) finanțe

Principalele bogății (petrolul, cerealele) erau supuse unor reglementări amănunțite.

Petrolul – exploatarea, prelucrarea și comercializarea produselor – era concesionat pe timp de 30 de ani unui consorțiu german-austro-ungar la prețurile stabilite de acesta.

Timp de 9 ani – până în 1926 – România trebuie să dea Puterilor Centrale surplusul de cereale la prețul stabilit de acestea.

Transporturile și șantierele navale de la Giurgiu

11. EVOLUȚIA ECONOMIEI ROMÂNEȘTI ÎN PERIOADA 1918-1921. REFACEREA ȘI DEZVOLTAREA ECONOMICĂ

11.1. Cadrul internațional al evoluției economiei românești în perioada interbelică

11.2. Refacerea și dezvoltarea industriei României după primul război mondial până la criza din 1924-1933

11.3. Reforma agrară din 1921

11.4. Comerțul interior și exterior

11.5. Circulația monetară - finanțele

11.1. Cadrul internațional al evoluției economiei românești în perioada interbelică

Prima mare conflagrație mondială al cărui principal teatru de război l-a constituit Europa a provocat țărilor participante mari pierderi umane, materiale și financiare. Pierderile umane s-au ridicat la 9 mil. morți, 5 mil. dispăruți, 7 mil. infirmi și peste 15 mil. de răniți. La acestea s-au adăugat pierderile economice care s-au ridicat la circa 331,6 mld. dolari, din care peste 200 mld. dolari din partea Aliaților. Producția industrială a Europei s-a redus la 40% iar cea agricolă la 30%, inflația a crescut de 10-15 ori.

Importanța mutației a produs în plan politic primul război mondial. În urma războiului s-au prăbușit două mari Imperii: Austro-Ungaria și Rusia țaristă, în urma cărorau apărut state noi ca Cehoslovacia, Ungaria, Polonia, Estonia, Lituania, Letonia, iar altele și-au desăvârșit unitatea națională: România, Iugoslavia.

Înfrângerea Germaniei și Austro-Ungariei a dus la schimbarea raporturilor de forțe pe plan internațional în favoarea învingătorilor. Această nouă situație și-a găsit consacrarea în sectorul tratativelor de pace încheiate care consfințeau dominația învingătorilor. Canada, Japonia, Olanda, Elveția deși nu au participat la război au fost beneficiare ale războiului atât prin livrările de mărfuri către beligeranți cât și a depunerii unor mari capitaluri de deținătorii lor de teama consecințelor conflagrației. Cea mai puternică și cu mari profituri a ieșit din război S.U.A. Ea domina întreaga lume, inclusiv Europa, pe care a transformat-o într-o importantă piață de desfacere a mărfurilor și plasare a capitalului. În perioada interbelică din punct de vedere al dezvoltării economice lumea a parcurs mai multe etape.

a) Etapa de refacere economică (1918-1921) a caracterizat toate statele beligerante și neutre.

Procesul refacerii economice a numeroase țări a fost serios afectată de politica marilor puteri care au legat-o de problema „reparațiilor și a datorilor de război” concurate de țările europene față de S.U.A. și de țările mici față de Franța și Anglia. Până la urmă Germania, datorită intereselor capitalului american pe piața germană a plătit sume infime, în schimb o serie de țări, printre care și România, au rămas cu datorii către învingători și în final chiar față de învinși.

Către sfârșitul anului 1921 majoritatea țărilor au reușit să revină la nivelul antebelic de dezvoltare economică, iar S.U.A., Canada și Japonia au fost confruntate cu criză de supraproducție.

b) Etapa cuprinsă între 1922-1928 este considerată ca o etapă de stabilitate, de dezvoltare. Producția industrială a crescut semnificativ, au fost rezolvate problemele procurării materiei prime prin atragerea în circuitul economic mondial a unor țări din Asia, Africa și America Latină. În urma unor intense măsuri financiare s-a reglementat circulația bănească europeană în 1924. A sporit comerțul mondial, anul 1925 fiind cel mai ridicat nivel interbelic. Dezvoltarea economică mondială a avut un caracter inegal de la un stat la altul, fapt ce va alimenta puternice contradicții între state.

c) Între anii 1929-1933 – economia mondială este zguduită de o **puternică criză economică**, ce a cuprins întreaga viață economică socială și politică.

Producția industrială a scăzut în 1933 cu aproximativ 37% față de anul 1929. Criza a cuprins și agricultura, prețurile produselor agricole au scăzut aproape la un sfert. Cel mai mult au suferit țările mici întrucât marile puteri au încercat să iasă din criză pe seama statelor mici.

d) Perioada 1934-1939 s-a caracterizat printr-o anumită **depresiune** ce a urmat crizei. De fapt perioada de criză nu a fost definitiv înălțatată, agricultura rămânând în cele mai multe țări în criză. Aceasta este perioada de ascuțire la maximum a contradicțiilor dintre stat – contradicții ce vor duce la declanșarea celui de-al doilea război mondial. În această perioadă principiile liberalismului economic au fost tot mai mult abandonate apărând doctrine economice noi – neoliberalismul social democratic.

11.2 Refacerea și dezvoltarea industriei României după primul război mondial până la criza din 1924-1933

Analiza evoluției postbelice a României nu poate fi desprinsă de marea realizare a poporului român din 1918 – desăvârșirea unității naționale.

Marea Unire din 1918 a avut consecințe multiple asupra evoluției sociale economice și politice a României în perioada interbelică: astfel, s-a desăvârșit piața națională prin unirea la România a Basarabiei, Bucovinei și Transilvaniei; a crescut potențialul demografic al țării de la 8 milioane la 18 milioane locuitori; s-a creat complexul economiei naționale; a crescut potențialul material, intelectual

și științific al țării; unirea a schimbat raportul dintre moșierime și burghezie, în favoarea burgheziei, crescând rolul acesteia în viața socială economică ca și politică a țării.

Refacerea economică a țării și evoluției ei până în 1938 – anul declanșării celui de-al II-lea război mondial nu poate fi studiată fără problema **reparațiilor de război**.

Marile puteri învingătoare au acordat în urma Conferinței de la Spa și Londra în 1921 României o cotă arbitrară care nici pe departe nu ținea cont de totalul pagubelor suferite în război a Țării noastre și se recunoștea doar 1% din suma totală de 132 miliarde mărci pe care Germania trebuia să le plătească. Austria, Ungaria și Bulgaria – care plăteau aşa numitele „reparații orientale” aveau față de România obligații de 10,55%. Aceste cote au fost stabilite de marile puteri fără ca delegațiile țărilor mici să participe la discuții diplomatul român N. Titulescu un memoriu prezentat Conferinței de la Spa; s-a ridicat împotriva cotei de 1% repartizată României, cerând ca sumele reparațiilor să se facă în funcție de pagubele pricinuite și neadmitând ca altor țări să li se plătească cote de 5 sau chiar de 10 ori mai mari decât au fost în realitate pagubele. Din aceste motive guvernul român nu a semnat acordul de la Spa.

Multe discuții și nemulțumiri a produs și hotărârea marilor puteri de a impune statelor mici, deci și României, plata aşa-numitelor **rate de eliberare** – datorii pe care țara le contractase în timpul războiului și a contravalorii bunurilor cedate.

Marile puteri doreau ca statele succesoare ale monarhiei austro-ungare să le ramburseze reparațiile și cheltuiile de război ale acesteia în conformitate cu suprafața și potențialul economic al provinciilor ce le reveneau după destrămarea Austro-Ungariei. Prin Conferința de la Londra din 1924, României i se stabilea o sumă de peste 235 milioane de franci aur drept cote de eliberare și rambursare. România nu a plătit însă niciodată această sumă foștilor săi aliați, dar până în 1929, când s-au plătit reparațiile României i-au revenit mai puțin de 1% din suma stabilită la Spa. De asemenea, acordul din martie 1929 cu Germania, aceasta plătea României suma de 50 milioane mărci în schimbul căreia aceasta renunța la materiale industriale, produse agricole, obiectele de artă ridicate de trupele germane de ocupație și nerestituire. Acest acord trebuie să pună capăt diferențelor financiare dintre România și Germania. Nici în ceea ce privește **problema reparațiilor orientale** România nu a ieșit mai bine, Austro-Ungaria, Turcia și Bulgaria, care trebuiau să plătească României reparațiile fixate. În urma acordului de la Lausanne 1932 s-a pus capăt în mod oficial reparațiilor de război. România rămânea în continuare o țară debitoare față de marile puteri, nemaiprimind nimic în contul reparațiilor organizate sau al celor orientale. Nerezolvarea problemelor reparațiilor, amânarea punerii lor în practică au avut represiuni negative asupra refacerii și dezvoltării economiei țării.

II. Procesul refacerii economice din România înfăptuirea a o serie de obiective:

- refacerea producției industriale și agricole;
- refacerea transporturilor;
- echilibrarea bugetului;
- reglementarea circulației monetare și stagnarea inflației;

- echilibrarea balanței comerciale și de plată.

În cadrul industriei principala problemă a constituit-o după război refacerea și punerea în funcție a aparatului de producție pe întreg teritoriul țării. Refacerea industriei s-a făcut lent și în mod inegal. Astfel industria metalurgică s-a refăcut greu, abia în 1929. Procesul refacerii economice a urmat linia industrială și s-a încheiat în linii mari în anul 1924 când în principalele ramuri s-a atins nivelul antebelic. După anul 1924 industria va realiza o serie de progrese concretizate în:

- sporirea numărului întreprinderilor și a muncitorilor;
- creșterea capitalului investit și a forței motrice;
- îmbunătățirea înzestrării tehnice a marilor întreprinderi.

La aceste progrese a contribuit și legislația economică elaborată în această perioadă și concepția economică a partidului liberal **prin noi înșine**.

Concepția prin noi înșine exprimă pozițiile burgheriei române față de capitalul străin, căile și modalitățile teoretice și practice de dezvoltare a industriei, a economiei, locul economiei românești în diviziunea internațională a muncii. Prin această concepție se urmărea:

- mobilizarea resurselor materiale, umane și financiare românești;
- înlăturarea sau limitarea capitalului străin și economia românească prin preluarea unor poziții deținute de capitalul german și austro-ungar.

Promovarea unei asemenea concepții a avut un rol pozitiv în dezvoltarea economiei țării în întărirea independenței economice. Ea s-a concretizat în adoptarea unei legislații economice cum ar fi **Legea minelor** în 1924, care interzicea concesionarea terenurilor miniere sau petroliere capitalului străin într-o proporție mai mare de 40%. În baza acestei legi statul exercita rolul de proprietar al tuturor bogățiilor solului și subsolului țării conform Constituției din 1923. Sub presiunea capitalului străin în 1925 această lege a fost modificată în sensul că cetățenii români puteau deține 50,1% din capital față de 60% cât prevedea legea din 1924.

Tot în 1924 **Legea energiei** prin care se acorda multiple avantaje celor ce investeau capitalul în producția energiei electrice, în instalațiile hidro sau termoelectrice.

În procesul refacerii și dezvoltării industriei a beneficiat și de un regim vamal protecționist ce apăra producția internă de concurența străină.

Procesul refacerii și dezvoltării industriei s-a făcut în strânsă legătură cu capitalul străin. În acest sens s-au produs câteva modificări importante:

- a) a avut loc restructurarea volumului și originii capitalului străin în economia țării. Sub aspectul volumului prin politica liberală a unei uzine s-au micșorat proporțiile capitalului străin în economie, aceasta neputând depăși 50% indiferent de ramura sau domeniul de investiție, ca de exemplu capitalul;
- b) a avut loc o modificare a originii capitalului în locul celui german și austro-ungar au apărut cel francez, englez, italian, danez, dar în preajma celui de-al doilea război mondial va crește din nou ponderea capitalului german. Creșterea ponderii capitalului străin în economia românească este legată de concepția național-țărănistă – portă

deschise capitalului străin. O parte din burghezia română și a naționaliștilor din Banat și Transilvania legată de capitalul străin din Viena, Berlin, Budapesta pentru a se opune capitaliștilor grupei în jurul Băncii Naționale Române și a PNL au promovat politica porților deschise capitalului străin.

Ca urmare a consecințelor Unirii din 1918, a politicii liberale prin noi însine, a legislației economice protecționiste, a creditelor acordate de Banca Națională industria românească a obținut până în 1929 importante succese în procesul refacerii și al dezvoltării.

III. Refacerea și evoluția agriculturii, comerțului, a finanțelor și a circulației monetare

În strânsă legătură cu refacerea industriei, a economiei în general a avut loc refacerea transporturilor. Principala atenție s-a acordat transporturilor feroviare – au fost refăcute liniile ferate, podurile distruse, s-au importat locomotive și vagoane de marfă. Transportul rutier și maritim a rămas în continuare deficitar.

În concluzie, refacerea și dezvoltarea industriei a fost lentă și inegală; s-a realizat indiscutabil în industria alimentară, ușoară, extractivă, industria metalurgică și îndeosebi constructoare de mașini a rămas deficitară totuși.

IV. Agricultura postbelică a purtat din plin amprentele războiului. Procesul refacerii agriculturii urmărea:

- refacerea producției vegetale și animale;
- refacerea inventarului și a gospodăriilor distruse;
- înfăptuirea reformei agrare.

De refacerea agriculturii depindea aprovisionarea populației cu alimente, a industriei cu materii prime, refacerea balanței comerciale și a finanțelor publice, disponibilități pentru export.

11.3. Reforma agrară din 1921

Hotărârea înfăptuirii reformei agrare s-a luat încă din iulie 1917 de parlamentul de la Iași, dar legea definitivă a fost adoptată în vara lui 1921 – ea cuprinzând întreaga țară, Vechiul regat, Banatul, Transilvania, Bucovina-Basarabia.

Au fost expropriati 6.123.789 ha, adică 66% din suprafața cu peste 100 ha. De la expropriere s-a exclus inventarul morilor, viile, livezile, terenurile irigate, iazurile și parțial podurile.

Drept la împroprietărire au avut mobilizații, văduvele de război, țăranii demobilizați, cei cu pământ sub 5 ha și țărani fără pământ. Loturile ce se atribuiau țăranilor erau de 2 feluri: loturi de împroprietărire de 5 ha și loturi de completare. Împroprietăria se făcea prin răscumpărare.

A îmbunătățit simțitor starea țărănimii, a dezvoltat relațiile capitaliste în mediul rural, a intensificat procesul de stratificare socială a țărănimii.

A contribuit, prin sumele primite, la modernizarea inventarului agricol sau la investirea lor în industrie. A fost cea mai democrată reforă agrară din Europa.

Dezvoltarea agriculturii s-a făcut îndeobi pe cale extensivă. S-au mărit suprafețele cultivate dar ca urmare a lipsei inventarului agricole modern a semințelor selectate, producția era în general modestă.

11.4. Comerțul interior și exterior

Acesta a fost și el puternic afectat de război, refacerea durând până în 1922. Reforma comerțului și evoluția sa au fost în strânsă legătură cu fenomenele și procesele din industrie, agricultură și finanțe. În primii ani postbelici au fost mari lipsuri de mărfuri de consum – alimentare, industriale. Dezvoltarea comerțului după 1924 a fost favorizată de refacerea economică, de politica de protejare a economiei dusă de guvern, dar și de creșterea, îndeosebi până în 1929 a puterii de cumpărare a maselor.

Criza din 1929-1933 va afecta puternic și Comerțul interior. Atât comerțul interior dar mai ales cel exterior prin structurarea și volumul acestora.

În perioada 1919-1921 comerțul exterior s-a soldat cu mari deficituri comerciale, impuse de necesitatea importării unor mărfuri, îndeosebi cereale pentru hrana populației, dar și bunuri de consum, textile, confecții, pielărie, instalații, material rulant etc.

Statul a preluat într-o măsură mai mare controlul comerțului exterior instituind prin 1927 un regim sever de taxe la exportul de produse agricole iar în 1922 exportul produselor alimentare a fost interzis complet.

După refacerea economiei a urmat un curs de sporire continuă a volumului comerțului exterior, acesta fiind legat de sporirea producției agricole și industriale dar și de stabilitatea leului.

Începând din 1926 – balanța comercială este activă, exportul depășind importul. Baza exportului României a format-o materiile prime și produsele agricole, lemn și petrol. Exportul cu petrol a crescut după 1926 la 40% din valoarea exportului. Importul era format preponderent de produse industriale, semifabricate, utilaje, instalații și unele materii prime deficitare. În general comerțul exterior a fost subordonat refacerii și dezvoltării economiei naționale, echilibrării balanței de plată pentru plată unor datorii externe publice.

11.5. Circulația monetară - finanțele

În primii ani postbelici s-a caracterizat prin creșterea continuă a inflației între 1916-1923 – masa monetară a sporit de 12 ori. Creșterea inflaționistă a fost determinată de acoperirea necesităților

statului, dar ea a avut consecințe negative asupra creșterii prețurilor și deprecierea crescândă a leului în interior și scăderea cursului în exterior.

Starea de haos era determinată și de faptul că în primii ani de după război în țară au circulat alături de leu, cât și leul emis de germani precum și alte monede, economia austro-ungară, rudele rusești, fiecare cu cursurile lor. Între monezile de refacere a circulației monetare, măsuri dictate de necesitatea refacerii economice au fost:

- operațiile de preschimbare a monedelor străine, în special a rublei și a leului emis de Banca Generală, proces realizat între 1920-1921;
- 1925 a început cu sprijinul Băncii Naționale, revalorizarea leului, Banca s-a angajat să nu mai emită monedă peste plafonul atins la 31 dec. 1924.

Începând din 1927 și până în februarie 1929 guvernul liberal a realizat stabilizarea monetară. Această stabilizare a fost finalizată de PNȚ cu sprijinul unui împrumut francez de 100 mil. dolari.

Deși s-a realizat o echilibrare a circulației monetare, aceasta nu a fost deplină, iar stabilizarea facându-se cu ajutor străin a adâncit dependența economică a țării de capitalul străin.

Finanțele au resimțit și ele din plin efectele războiului. Înlăturarea stării de dezorganizare a finanțelor țării era imperios cerută de procesul refacerii și dezvoltării economice.

Între anii 1920-1921 se constată mari deficituri bugetare. Deși veniturile bugetare au crescut de 13 ori față de perioada antebelică cheltuielile au crescut de 18 ori.

Începând din anul 1921 s-a format un buget unitar la nivelul întregii țări și începând din 1922 și 1923 bugetul devine echilibrat iar din 1924 excedentar.

Datoria publică a țării a crescut enorm față de nivelul antebelic, ea fiind într-o continuă creștere, ajungând în 1927 la 5955 mild. lei.

Veniturile provineau în primul rând din impozite directe și indirecte, cheltuielile bugetare erau în general cele cu întreținerea armatei și a aparatului de stat.

Creditul bancar a fost dominat de Banca Națională:

- a sporit numărul băncilor, a operațiunilor și volumului acestora;
- în cadrul creșterii generale a capitalului, capitalul românesc a sporit mult scăzând în 1929 cel străin. Banca Marmoroch Blanc, Banca Națională a României.